

תולדות תנועת "השרמר הצעיר" בתוניסיה

(זכרונות, תעוד וצילומים)

לרגל יובל התנועה התוניסאית

מאת רפאל בן-אשר

מדורר שניה מתוקנת

עריכה: משה נתיב
שמעון נרי

המכון לחקר הציונות והתפרצות

ע"ש צבי לוריא

גבעת-חב"בה

1980

אלבר ממי, הסופר היהודי-הצרפתי הדגול, היה בנעוריו חבר בחניעה השומר הצעיר בחונסיס עיר מולדחו, ולאחר מכן חבר בגדוד הקרן הקיימת עד לשיחרור חוניסיה. מאז נפרד מדרך החנועה הפך לסופר מחונן, והוגה דעות ופרופסור לסוציולוגיה בסורבון אשר בפריז.

מעולם לא ניחק את קשריו עם חבריו לחנועה, ועד היום הוא שומר את נאמנותו לידידים רבים, שעימהם אני מאושר להימנות. עם הופעה הספר נארח אלבר ממי להביע מהרהורי ליבו:

"שאלה אחת נשאלת תמיד ביחס להקמת חנועה בחונסיס: איך קרה שבארץ קולוניאלית מפגדת כמו חונסיס בזמנה פרוחה חנועה ציונית מתקדמת כמו השומר הצעיר? לפי דעתי צריך להרגיש, שהצעידים שהקימו את החנועה היו משכבות הבורגנות והבורגנות הזעירה, תלמידי בחי-הספר החיכוך-ניים בעיקר, שתהליך ההתמערבות שלהם היה מהיר, והרמה האינטלקטואלית שלהם היתה גבוהה.

החנועה הלאומית הערבית, שהתחילה את מאבקה העקשני נגד הקולוניאליזם הצרפתי, לא מנעה מהחנועה הציונית בחונסיס לקבל גושפנקה ליגאלית כבר בשנת 1920.

המצב היה שונה באלג'יריה, שהייתה קולוניה צרפתית ודוּבם של היהודים בה היו אזרחי צרפת הודות לחוק כרמיה, ובה כל הפגנה לאומית ערבית דובאה באכזריות. מרוקו באותו זמן הייתה מאד לא שקטה מבחינה חברתית, בגלל המרידות של השבטים נגד הצרפתים, הרביעה שם החלה דק אחרי שנים רבות.

אני מעיד על עצמי, שכל מי שתחתך בחנועה הזאת חותמת נטוע עמוק באופיו, והוא מתבטא בעיקר בקפדנות מוסרית, בהרבה שטחי חיים, וכן גם בנטייתו הפוליטיות המתקדמות.

לפעמים הנני שואל את עצמי, אם חינוכי בחנועה לא היה המקור לראשית הקריירה האקדמאית שלי ולנטייתו למחקר ולביקורת המושחתת, שהושחזה בוויכוחים הרבים.

נכון שאינני אזרח ישראל, ולא הייתי משה לעצמי
להחערב במדיניות הישראלית; אבל הבעיות של ישראל מעניינות
יהודי בגולה ונוגעות לו מאד; לכך סבור אני, שתובתו וזכותו
להכיע אח דעתו, והנני קרוב מאד לעמדות של התנועה.

בירבלה של תנועת השומר הצעיר בתוניסיה הנני שמח,
שניתנה לי הזדמנות לברך את ידידי רפאל בהופעת ספרו החשוב
לנו, לילדינו וגם לנכדינו."

אלבר ממי

ירושלים - 2.1.1980

ה ק ד מ ה

החיפוש אחרי השורשים של המשפחה, העדה או החברה הוא מגמה כללית בחברה המודרנית, שבה היחיד סובל מבידוד וניכר וגם כישראל ניכרת התעוררות לתקור וללמוד את חולדות המשפח והערוח התיות בה.

מאז הקמת המדינה חל פיתוח כערכים רבים, וישנה הרגשה של אכזבה. הורים וגם בנים החתילו לשאול: מי אנחנו? מאין באנו? מה המסען הרוחני והתרבותי שהורים הביאו עמם ארצה? האם תרבותם של יהודי אירופה המזרחית היא תרבותו של הישראי הבנים רוצים לדעת, איך תיו אבותיהם בארץ מוצאם... אמנם אנחנו עם אחד, אבל עם זה עשיר ברבדי תרבות רבים. ושונים. בן העדה רוצה לדעת, מה המורשח התרבותית של עדתו. ההתרפקו על העבר ממלאה תפקיד חינוכי חשוב בליכוד העם.

הצעירים שבאו ארצה לפני שנות דור, אחרי קליטתם בארץ-במושב, בעיר או בקיבוץ - מדגישים שתסר להם משהו. נוצר הצורך להיפגש עם אנשים מאותו מוצא, לשוחח על העבר ולהיזכר במעשיהם בנעוריהם.

היוזמה באה מכוגרי חנועות הנוער, וכך נפגש בפינקיק לפני שנים אחדות קומץ של חברי השומר הצעיר מחוניסיה. המפגש היה מרגש עד מאד. הודוח להצלחתו המשכנו לקיים כל שנה כתיק הטבע מפגש של כל וחיקי חנועות הנוער מחוניסיה - הצופים, ביח"ר, דרור, בני-עקיבא, גורדוניה, הבונים והשומר הצעיר - על טפס, זקניהם ונשותיהם.

הועלתה הדרישה להעמיק את החוכן הרוחני של המפגשים. התברר, שעל יהודי חוניסיה ישנו מעט מאד חומר לקריאה ולעיון, וכי עדין לא נתקרו חולדות הציונות בחוניסיה. החלטנו להקים מכשיר שמטרחו לעזור לכל מי שמובן לערוך מחקר על התנועה הציונית בחוניסיה, והוא "הקרן לתקר חולדות הציונות בחוניסיה", הרשומה כחוק ופועלה בכיוונים שונים.

שמן אני להכיע את הערכתי לחיבור המעניין של רפאל בן-אשר (זורנו) על תולדות תנועת השומר הצעיר בחוניסיה. רפאל במיוחד מסוגל לכתוב את ההיסטוריה של תנועתו, ומהרבה בתינות הוא מתאים לכך. במשך כל שנות קיומה של התנועה הוא היה פעיל מרכזי בה. כעד של המאורעות השונים ובעיקר בפעיל ציוני הקדיש את כל זמנו לפעילות לאומית. בתפקיד המזכיר הכללי של הקרן הקיימת לישראל הוא ריכז במשך שנים רבות גם את הפעילות הכללית במשרד ברחוב שרל דה גול. שם היו מחקיימות ישיבות של הוועדה המרכזת וכן של כל נציגי תנועות הנוער הציוני. במשך כל השנים האלו מילא משרד הקה"ל חפקיד מרכזי בליכוד הנוער וחינוכו לציונות קונסטרוקטיבית. רפאל היה מנצח על כל הפעילות במומחיות וביעילות.

מלחמת העולם השנייה, המשטר של וישי והכיבוש הגרמני שנמשך 6 חודשים, שינו את גורלה של חוניסיה ושל הקהילה היהודית גם יחד. עם שחרור חוניסיה ב-7.5.43, צמחו מחדש כל תנועות הנוער. התנועה הציונית התפתחה והתרחבה, נדרשו פעילים רבים ובמידת הורגשה חשיבות נוכחותו הקבועה של רפאל. בתקופות סוערות אלה - כתקופת הקמת מדינת ישראל, 5 שנים אחרי שחרור חוניסיה ותקופת ייסוד העצמאות של חוניסיה (1956), אחרי 75 שנים של חסות צרפתית - לא נוכל להפריז בחשיבות פעולתם של מספר אנשים להצלת הנוער היהודי ועלייתו לישראל.

חיבורו של רפאל בן-אשר יתרום בלי שום ספק להכרת הנוער הנפלא של יהדות חוניסיה; ואנו מקווים, שגם פעילים מחנועות אחרות ילכו בעקבותיו, ויכתבו גם כן את תולדות תנועתם!

עו"ר יושע שובר בדנ

נשיא לשעבר של הקרנות הלאומיות בחוניסיה

ירושלים

הרציון, שגם אני צריך לתרום את חלקי בנושא זה, עלה על דעתי, כאשר הת' יחיאל הררי, מרכז מכון צבי לוריא כגבעת חביבה, הטיל עלי את המשימה לאסוף חומר חיעודי על חנועת השומר הצעיר בחוניסיה מאז הקמתה בשנת 1929 עד להיסולה בשנת 1962.

זו היתה עבודה חשובה של ראיונות ופגישות עם כל השליחים שפעלו בתונים ועם רוב התבדים המדכזיים שהיו פעם בחנועה. פיענוח ההקלטות היווה את החומר הבסיסי לחיבורי. סרטי ההקלטות נמצאים בארכיון מכון צבי לוריא אשר בגבעת חביבה. חשוב לציין שעל חולווח חנועות הנוער יש מעט חומר ארכיוני במוסדות ישראליים, כמו הארכיון הציוני או הספריה הלאומית; לכן היתה זאת משימה דחופה לאסוף מאנשים פרטיים את החומר והמסמכים הנמצאים ברשותם.

העבודה היתה קרובה ללבי. היתה לי הרגשה, שתובחתי לעשותה, למרוח שאין לי הכישרים המדעיים לכך.

זהו נסיון ראשון לספר את חולרווח אחת מחנועות הנוער הציונית בחוניסיה. אני מקווה, שגם ליתר החנועות יימצא מי שיספח על חולרווחיהן.

חודתי נחונה לחברים משה נתיב ושמעון נוי שהואילו לעיין בכתבי יד, שקדו על העריכה והעירו לי הערות חשובות. למזכירוח הטכניח של קיבוצי כפר מנחם שאפשרו לי לבצע פעולות רבות, וכן אני מודה לחיים סעדון על עצותיו המועילות ועזרתו באיסוף מסמכים בארכיונים. וכן לכל אלה אשר שמם נזכר מעל גבי דפי עבודתי. ראחרים:

ברד שלמה, בר-טוב אמנון, ביטון אסתר, ברגל⁴ יוסקה, בן-ליש עמוסדאודה, דן זיבט, זרח יובתן, חרד אלי, חלמית יגאל, לוזון יצחק, ביר יהודה, עמירם דוגלי, פוורד רב, קשת אהרון, שטרן אפרה, שריבר מילק.

רפאל בן-אשר

מ ב ר א

בשנות ה-30 של המאה עדיין הייתה תוניסיה ארץ פיאודלית למרות הכיבוש הצרפתי, שהתחיל כ-50 שנה קודם לכן (1881). למרות כתי-הספר הצרפתיים, האיטלקיים ושל אליאנס, למרות הופעת המכוניות, שינוי הלבוש אצל חלק מהיהודים, למרות הקולנוע וכל היבוא התרבותי המערבי - הייתה הציבוריות התוניסית בבולה למנהגים ולהשקפת עולם של המאה הקודמת. השפעתם של הרבנים עדיין הייתה חזקה. עליונות ראש המשפחה הייתה ללא עוררין.

מתוך הנוער הזעיר-בורגני הלומד, שהתחיל רק לפני שנים מעטות לעסוק בצופיות ובטיולים, יצאה תנועת נוער מתקדמת: תנועת השומר הצעיר. הופעת תנועה זו גרמה לזעזוע עמוק בציבוריות היהודית, שהייתה בעיקרה שמרנית ומסורתית. רק יהודים בודדים, ובעיקר לא-יהודים מהתנועה הסוציאליסטית, היו לנו בהתחלה לעידוד ולעזר.

קומץ נערים, המאמינים בצידוק דרכם ושואפים לבנות חברה יותר טובה בתוך העם היהודי, עמדו בטהר הליכותיהם ומחשבתם מול ציבור תשדני, וניהלו איתו מאבקים קשים לכל אורך הדרך, כשהם מקיימים את חנועתם בתרומותיהם בלי תקציב ממוסדות. גם השליחים מהארץ שפעלו בתוניס היו בדחקות; ולא פעם היה צריך לנהל מאבק בקהילה היהודית, שתסכים להעסיק שליח כמורה לעכרית, כדי לשפר במקצת את קיומו.

נוסף לכל זה החוללו מאבקים גם נגד חנועת בית"ר הרביזיוניסטית, שנהגה להוסיף שמן למדורה ולהשמיץ את השומר הצעיר באמצעות עיתונה רב התפוצה "לה דורי ד'ויף". תנועת השומר הצעיר התגברה על כל המכשולים ופלסה את הדרך לתנועות שקמו בתוניס אחריה, היא הייתה לחנועה גדולה וחזקה בתקופה שהנהלה הציונית העולמית הקדישה ליהדות

צפון-אפריקה מעט מאד מחשבה זאמצעים. חלק של הנוער שהיה מוכן לעליה לא הצליח להשיג סרטיפיקטים, ונכונותו של נוער נפלא ותוסס זה לעלות ארצה אחרי ההבשדה בוזבזה לריק.

רק אחרי הזעזוע של מלחמת העולם השניה, החחילה התנועה הציונית העולמית להחייחם ברצינות לשאיפוח העליה של יהודי צפון-אפריקה, כולל יהודי תוניסיה.

פ ר ק א - ת ו נ י ס י ה : ס ק י ד ה כ ל ל י ח

מצאתי לנכון להקדים ולספר קצת על מקורותיה של תוניסיה ומקומה במזרח התיכון (תוניס בערבית-מקום לינה, בעברית - מכניסה אורחים).

כחלק קטן של צפון-אפריקה, נמצאת תוניסיה באמצע הדרך בין תעלת גיבולטר ותעלת סואץ, מול מעבר סיציליה, אלג'יריה בגבולה המערבי ולוב בגבולה הדרומי. צורתה כמלבן ששטחו כ-164,000 ק"מ. והוא רק כ-5% משטחו של כל המגרב עם חוף של כ-1,200 ק"מ מצפון וממזרח לאורך הים התיכון.

לתוניסיה ולישראל יש הרבה מן המשותף: שתיהן כמעט באותו קן אורך, גובה הפסגות, כמוח הגשמים והאקלים. תוניסיה היא בעיקרה ארץ חקלאית עם מטעים של זיתים לאורך כל החוף המזרחי, ובעלת חופים עשירים בדגה (במיוחד דג הסוניה). אוצרות הטבע רלים (פוספטים, עפרות ברזל ואבץ). נהר עיקרי אחד, "המדג'רה", שאורכו כ-460 ק"מ, תוצה את כל חלקה הצפוני של תוניסיה ביכוון צפון-מזרח ונשפך לים התיכון.

אלפיים שנה סבלה תוניסיה הברבריה מביבושים מהמזרח ומהמערב. כבר בשנת 814 לפני הספירה אנו מוצאים עברים בקרת-חרשה, אלה היו ספנים פצי הפיניקים. בשנות ה-70 לספירה מתיישבים היהודים בכל שטח צפון-אפריקה, בונים בתי-בנסת, והשפעחם הכלכלית היחה גדולה מאוד, הורה ליורדי-ים רבים שהביאו מקרה-חדשה לרו מא אח חנוכת אפריקה.

כשלוך מרד בר-כוכבא (135) הזרים לצפון-אפריקה הרבה פליטים יהודים מארץ ישראל. המאבקים בין הנצרות והיהדות מחדיפים והולכים, ורומא הופכת אח תוניסיה מפיניקית לנוצרית. כיבוש הוונדלים (430) הביא ליהודים פריחה רוחנית וכלכלית. היהודים היו חיילים אמיצים לצד הוונדלים נגד כל פולש.

באותה תקופה התייחדו כמה שבטים ברברים, וביזרטה נעשתה עיר בעלת רוב יהודי.

ב-533 כבשו הקיזנטים את תוניסיה, באותו זמן הגיעו פליטי הוויסיגוטים מספרד.

במאה השמינית הביאו הכובשים הערבים לתוניסיה האפרו-רומית נוצרית ציוריליזציה חדשה, הוא האיסלם. מן הראוי להזכיר כאן את דיאה-אל-כהנה, מלכת השבטים הברברים היהודים, שלחמה 12 שנה נגד הקובש הערבי עד מותה - דבר שגרם לאובדן ההגמוניה הברברית בצפון-אפריקה.

בדרך כלל קיבלו היהודים כבדכה את הכיבוש הערבי. הם בנו מחדש את קהילותיהם שגורקו בזמן המלחמות, והפכו את העיר קירואן למרכז רוחני של כל המזרח התיכון.

הכיבוש הספרדי לאורך החופים נמשך רק 40 שנה, אבל החורכים העוהומנים שבאו אחריהם ב-1574 נשארו כ-300 שנה. הם פיתחו את המוסדות הפוליטיים, וחזקו את הקשר בין האיסלם ובין עולם המזרח. "הקפיטולאציות" שהנהיגו בארץ שיפרו את מצבם של כל הלא-מוסלמים, והיהודים נהנו מחופש הדת ומניהול עצמי של דיני אישות לפי ההלכה.

זהו משטר הדמיון, שהוא תוצאה החלוקה של הדת המוסלמית, המחלקת את האנושות למאמינים "טהורים", הם המוסלמים, ולכל היתר-הם "הכופרים", שלעולם לא יגיעו לגן-העדן. בין הברברים-דים נקבע מעמד מיוחד למונותיאיסטים (יהודים ונוצרים), שהיו בעלי זכות לחיים נורמלים בחוף "האומה המוסלמית", השומרת על חיהם ועל רכושם למרות הזלזול המסורתי כלפיהם.

מצב היהודים השתנה עם שינויים הזמן והמקום. אפשר
שומקום אחד בתוניס היו היהודים נתונים לעלבונות, השפלה
ורדיפות, ובמקום אחר ייחנו היהודים מהתפתחות תרבותית.
הכל תלוי בשליט המקומי ובאינטרסים שלו. אולם מעולם ובשום
מקום בתוניסיה לא היה שוויון אמיתי בין יהודי ומוסלמי -
לא כעקרון ולא במציאות. כל קהילה דקדורתית עד לכיבוש
הצרפתי, שהפך את תוניסיה לשטח חסות עם הסיסמה המפורסמת:
חופש, שוויון ואחווה.

חלוקת צפון-אפריקה לשלוש מדינות: מרוקו, אלג'יריה
ותוניסיה, התבצעה רק בשנת 1587. ב-1593 הגיעו לתוניסיה
יהודי ליורנו (איסליה), שהצטיינו ברמחם ההשכלתי
המערבית וברמח חיים גבוהה. אך הפיהוד בין העדה האיטלקית
הקטנה והפעלתנית שנקראה "הגראנה" ובין הקהילה המקומית
שנקראה "תואנסה" הורגש בכל התחומים, והוא העמיק והלך עם
השנים. הדו-קיום בשלום הושג במאה ה-18 על ידי הפרדתו
לשתי קהילות; לבל אחת הינ בחי-ספר משלה, בחי-כנסת, בית-
עלמין, קופת צדקה ורב משלה וגם בית משפט נפרד. יהודי
"גורני" שהעז לשאת יהודיה תוניסית לאשה היה מנודה על ידי
בני-עדתו.

הקידמה הכלכלית, הסוציאלית והתרבותית, צימצמה במשך
הזמן את ההבדלים בין "הגראנה" ו"תואנסה", אך רק בשנת 1942
התמזגו שתי הקהילות, והיו לגוף אחד עם מוסדות משותפים.
ב-1857 מואשם יהודי מתוניס, בטן ספז, על-ידי מוסלמי
אחד, שהסתכסך עמו, בהעלבת הדת המוסלמית. היהודי הובא לפני
בית-הדין השרעי, נמצא אשם בעבירה חמורה זו ונידון למיתה.
לא הועילו כל ההתערבויות המקומיות ושל הנכבדים מצרפת. הוא
הוצא להורג. זו הייתה העילה לכניסתו של הצי הצרפתי לנמל
לה-גולט, וכך תחח לתץ, העניק בשנת 1858 השליט מוחמר פאשה

ביי ליהודים, ב"חוקת היסוד" המפורסמת, שריון זכויות וחופש הדת.

ב-1878 נוסד בית-הספר הראשון של "כל ישראל חברים", אליאנס, בהנהלתו של דוד קאזס וביה-ספר חקלאי בג'רידה לבני 13-15 נפחת בשנת 1895. הוא התחיל בהנהלתו של ש.אביגדור עם 18 ילדים, אבל בשנת 1900 היו כבר 120 תלמידים שלמדו במשך חמש שנים.

בשנים 1881-1883 הכיבוש הצרפתי הפך את תוניסיה לפרו-טקטורט, כאשר צרפת החתייבה לשמור על הבטחון והסדר במדינה. בשלטון החסות הכל מתבצע למעשה "בהסכם הרדי"; פידושו של דבר שהשליט הערבי, הביל, תותם על החוקים אחרי אישורם על-ידי המושל הצרפתי!

הצרפתים הפכו את תוניסיה מיחידה לאומית בעלת תרבות ים-תיכונית לאומה בעלת הכרה עצמית ותרבות מערבית, הבנויה על חופש, שריון וכבוד הארס. הערבים הנתונים להשפעת בונהי האיסלם לא נמשכו תחילה לחידושים מערביים. לעומתם היהודים היו במצב שונה. הם ראו בצרפתים גואלים, ונהרו ללימודים ולהשכלה מערבית בבתי הספר של אליאנס ושל הנרצדים.

שלטון החסות הצרפתי העניק ליהודים זכויות רבות ושוויון סוציאלי (זכות לקנות קרקעות, חופש לכוש, חופש בתירה של מקום המגורים, ועוד).

אצל היהודים תקופת המעבר מתרבות ימי-הביניים לתרבות של המאה ה-20 הייתה קצרה מאד, וכמעט שאין לה דוגמה בכל תולדות העם היהודי. מספר התלמידים בבתי-הספר הלך וגדל משנה לשנה במהירות מסחררת. דבר זה ערער את מעמדו של ה"כוחאב" ושל הרבנים המלמדים שם. התיים הדתיים החלו שוקעים, וכך נוצר הפער ההולך וגדל בין הקהילות הצפוניות והקהילות הדרומיות, שנשארו סגורות בפני כל שינוי מערבי. היהודים שדיברו בבל השפות של הכובשים לא שכתו את

העברית, שהיתה בשימוש בכל הדורות. הספרים העבריים שבידיהם הודפסו בקושטא, ליבורנו או סאלוניקי; ורק בשנת 1768 נדפס בחוניסיה הספר העברי הראשון, "זרע יצחק" מאת יצחק לומברוזו.

הערבית היתה שפח הדיבור של היהודים (שפה ערבית-יהודית). עד העת האחרונה כתבו חלק מהיהודים ערבית באותיות עבריות, ספרות ענפה כולל עתונות.

אנשי הצפון שהיו דוברי צרפתית לא הרבו לכתוב על חיי הקהילה, מנהגיה וקורותיה, יהודי הדרום כתבו בעיקר על נושאי חינוך, מוסר ודת.

אנשי תוניס דבקו בסיסמה החלמודית: מנהג מבטל הלכה.

אף על פי כן נשאר הנוער היהודי מסורתי, אך ידיעתו בדת וכהסטוריה היתה רופפת מאד. אחרי חגיגת הבר-מצווה ביקר הצעיר בדרך כלל בבית-כנסת רק לחגים. הוא למד עברית, כדי לקרוא בסידור ובחזרה. הבנות בכלל לא למדו. רק תנועות הנוער ררשו לימוד שיטתי של השפה העברית.

אחרי מלחמת העולם הראשונה חתרו האיטלקים תחת הצרפתים בכוונה להשחלט על תוניסיה. כדי לתזק השפעתם חקקו הצרפתים חוק ב-1923 (חוק מורונו), המאפשר קבלת אזרחות צרפתית כמעט לכל דורש. לכן ביקשוה וקיבלוה האנגלו-מלסזים, איטלקים מועטים, ערבים מועטים ויהודים רבים. ברחוב החוניסי דיברו שלוש שפות: ערבית, איטלקית וצרפתית. לכל הדתות היה תופש מלא. למשל, בבית-הספר הכללי הורשו היהודים להעדר מהלימודים ביום שבת, המוסלמים ביום שישי, וכל החלמידים קיבלו תופש ביום ראשון.

פרק ב - הנוער היהודי

בוועידה העולמית השלישית של השומר הצעיר שהתקיימה ב-1930 בוורונסקי (צ'כוסלובקיה), כאשר צבי לוריא (בימים אלו רכז ההנהגה העליונה) מסד את הדו"ת על הישגיה של התנועה העולמית, שהיתה אז בשיא התפחתותה בארצות שונות, נשלח לנשיאות רגם של אונייה קטנה, שעליה היה דגל עם הכתובת "חונים", אונייה זאת החקבלה כמחיאות כפיים ובתמימות; וכך נודע לבאי הוועידה, שבארץ אקזוטיה קיימת תנועה השומר הצעיר.

הרקע החברתי שעליו קמה התנועה היה מיוחד במינו: להדוח תוניס פורחת ואף "ציוניח" בהשפעת שליחי הבוללים, שאספו כספים עבור היהודים היושבים בארץ הקודש, וגם הביאו הדשוח מקהילות רבות בעולם. יהדות חונים, שהיחה קשורה קשרי חרבות הדוקים עם קהילות חשובות בעולם (קושטא, ורשה, מוסקבה, איטליה וצרפת), הרימה אח חרומחה לנפגעי הפוגרומים ברוסיה הצארית.

פעילות ציוניח מודרנית בתוניסיה התחילה ב-1920 עם הקמת הפרציה הציונית, שקבלה אישור ממשלתי ופיחתה פעילות בכל המדינה. בשנת 1927 אירגנה לשכת הקרן הקיימח עצרת גדולה בחאטרון העירוני לרגל חצי היובל של הקהק"ל (9.2.27). באולם גדול אחר התקיימה הרצאה של נתן אלפרין מפריז וד"ר דפאל סאלום, נשיא הקהק"ל בתוניס, על האידיל הציוני (10.4.27). ב-24.7.27 חגגו ה"צופים" ואישים דבים של המוסדות הציוניים ומוסדות הקהילה את "יום הרצל".

הנוער היהודי הלומד, שהשתחף תחילה בתנועות הנוער הצופיות הצרפתיות, איבד ער מהרה כל עניין בתנועות אלה, ורקים בשנת 1925 את "התאחדות הנוער היהודי" (או.או.זי.זי), ובשנת 1927 סונפה תנועה זו לתנועת הצונים היהודים בצרפת (א.א.א.פ.). תחת מנהיגותם של זול בהן-סולל ואלפרד רוסי. בתנועה זו למדו הצעירים גם מסורת וזהיסטוריה יהודית, הרבה שירים ארץ-ישראליים וגם עבריה, הודות למורים שהוזמנו מארץ

נח
אח
ארחות
תיי
נושאי
ה.
:
ד
כדי
ח
פתים
פתים
מעט
ז
ברו
פש

יותר מעמיקה. שני הבחורים החלו לארגן את הצעירים
ביחידות חינוכיות, ותבעו שהקבוצות תהיינה משותפות
לכנים ולבנות.

הנוער היהודי, אחרי גיל 15-16, לא מצא בדרך כלל
בתנועת הצופים תשובות לשאלותיו הרבות. נוער זה לא תמיד
היה מוכן לקבל את התכונה הסובבת אותו, בלי לשאוף לשנותה
להבנה יותר טובה. השיחות עם שני הבחורים מלאי-המרץ והידע
חיזקו אותם בדעותיהם. על רקע זה סערו הוויכוחים עם מנהיג
תנועת הצופים, זול כהן-סולל. הוא עשה את הבל כדי להרחיק
את שני "הבלגים", הזורעים דעות לא מקובלות במרחם של
הצעירים. הוא שלל כל פעילות משותפת בין הבנים ובנות,
והדבר גרם לפילוג בתנועת הצופים. השמות יצחק וחיים היו
לקלה בפי הורי הצופים, שהתחילו להרגיש, שיחד עם השירים
והתיקודים הם הכניסו בלבול במוחותיהם של ילדיהם על-ידי
הספורים על ארץ ישראל ועל ההגשמה.

הקבוצה שעזבה אחרי מספר חודשים את ה"צופים" הקימה
אח תנועת ה"שומר הצעיר" עם ועד הכבוד מורכב מאנשי "אגודת
ציון" ו"יושבתי ציון". התנועה נרשמה כחוק בשם "ההסתדרות
הצופים העברים - השומר הצעיר" ב-6 בפברואר 1929. בין *
הפורשים מהצופים היו חברים שהצטיינו בלימודים ושמסלול
חיים כבר הותווה על ידי הוריהם, כמו בבה זרקה (פריס),
אקפרר רוסי, (נפל במלחמת העולם) יהודה ניר (גן שמואל),
אנקרי (ירושלים), רוז'ה גביזון (פריס), שרל ביסמוס (נפל
במלחמת העולם), ויקטור סמדז'ה ופלביאן סרנו (שניהם בפריס).

באוהה שנה קמה גם בפריז תנועת השומר הצעיר ונרשמה
כחוק. אולם שם נעשו כמה נסיונות להקים את התנועה כבר
בשנת 1925, כאשר בוגרים מהתנועה בפולין הזדמנו לפריס
ללימודים או להכשרה. בניו גדינבאום, סטודנט בבית-ספר

השומר הצעיר

חקלאי כננסי, הקים ב-1928 קן צופים. (בגמר לימודיו עלה ארצה לקיבוץ בבנימינה ומשם יצא ב-1931 לשליחות בתוניס אחרי השתלמות חקלאית בטולוז אשר בצרפת). כץ ורסטיגר פעל בפריז בקרב הצופים היהודים, וגם הוא לא היה לפי טעמם של ראשי הצופים, שהרחיקו אותו עם עוד כמה צעירים נבועים כזידק הציונות הפעילה. הקבוצה הזאת הקימה את תנועת השומר הצעיר בפריז.

כך הגיעו שני בוגרי התנועה הכלבית, יצחק וחיים, דרך פריז לחונס. מאז החזקו הקשרים בין בלגיה, צרפת וחונס, והתנהלה תנועה דו-סיטית של ביקורי חברים במחנות או בהכשרה. המאפיין ביותר את תנועת השומר הצעיר שהיא נוסדה בכל מקום על-ידי הנוער עצמו באופן ספונטני, בלי ככלים ומסורות של מובגרים. נוער שהשתחרר מהמסגרות הישנות בנה תוך גילוי מסירות אישית גדולה את הקן שלו; הוא עשה זאת תוך שאיפה ראיקלית, אבל בהערכה ריאליסטית של המציאות.

המוסד היה הקשר בין הציונות והסוציאליזם, אבל ביניהם אין זהות, האחד לא יביא את השני. המטרה היא להביא למיזוג של שני היסודות ע"י החיים בקיבוץ.

התנאים המיוחדים של תוניסיה הטכיעו את חוהמם על הציונות בארץ זו. כל צעיר המבקר בבית-ספר חיבוץ סיכווי גולים שיהיה לעורך-דין, לדופא או לארכיטקט, שלושה מקצועות אלה היו מקובלים על היהודים בהיותם נחוצים מאד בארץ זו, ומסתייחים לבעליהם מעמד ופרנסה טובה. ואמנם 70% מהעוסקים במסצועות הללו היו יהודים. התנועה היוותה זרם נגדי למסצועות החופשיים הללו, כהיותה דוגלת בעליה, בחלוציות ובעבודת כפיים. בהשפעת התנועה פנו מספר צעירים דווקא לבתי-ספר מקצועיים למורת דוחם של ההורים. לכן היחסים עם ההורים היו הקשים.

הנוער היהודי התוניסי הלומד היה צמא לחידושים,
לאתגרים דעיוניים, ומצוקת הקיום של העם היהודי הטרידה
אתו יותר ממצוקתו האישית.

תוכנית הפעולות הייתה בדרך כלל כך: שלוש פעולות עיוניות
במשך השבוע - ביום שני, רביעי וכי צהרי יום שבת. ביום ראשון
פעולה צופית, טיול של יום אחד או של חצי-יום לחורשות
הייתים במבואות תוניס. בפעולות עיוניות של שכבות הכוגרים
(פלוגת סדומפלדור, קבוצת סנונית) כל חבר חייב היה ללכת
בעצמו לספריה הציבורית הגדולה של שוק-אל-עטרין (מרכז הבשמים
המצא בדובע הערבי) ולהכין את הרצאתו. פעולה עיונית אחרת
שבדרך כלל קיים אותה המדריך, הייתה שיחה פוליטית על הנעשה
בארץ ישראל (בעבודה, בחקלאות, תעשייה, שביחות ועוד) היו גם
שיחות כיקודת על ספרים (למשל, "אויב העם" של איבסן, המחזה
"האורגים" של ג.האפטמן).

פעמיים-שלוש בשנה הקדשנו שיחות לביקורת עצמית. כל
חבר היה משמיע ביקורת על עצמו ולאחד מכן שומע, מה חושבים
החברים עליו; לפי זה היה הצעיר משתדל לתקן את התנהגותו
ופעילותו בתנועה. זו הדרך הטובה ביותר לחיים בצדקתא,
כהנועה בהוה ולעמיד כקייכוכ; כל איש צריך להכיר את דעיו,
להיות סבלני כלפיו ולהבין אחרו, כדי שיהיה אפשר לקיים חיים
משוחפים ויפים בקבוצה.

עשרת הדיברות של התנועה נשמרו במלואם. הם הערכים
אשר עליהם התחנך הנוער בקני השומר הצעיר בפולין או בגליציה.
יש לציין, שבקבוצות של נערים ונערות שדרה חברות עמוקה
וטהורה בין בניס לבנות. המשפחה היהודית שהושפעו ממושגי
התרכות הערכית ראו בכל מפגש דו-מיני מעין פריצות.

היו צעירים שכאן לתנועה במחתרת, למשל יצחק לוזרן
(קבוץ דן), אתיו הכוגר היה אחד המנהיגים של הדביזיוניסטים

בעיד; הוא השליט את מרוחו על כל האחים הצעירים. יצחק היה קשור לתנועה, ודבר זה אסור היה שיודע בבית. הוא שמר על שומדיותו, וחקופה ארוכה לא השתחף בפעילות רגילה.

לקן השומרי היתה משיכה תזקה מאד. הצעירים בצאתם מבית-הספר פנו ישר אליו, לפני שובם הביתה. ההורים ניסו למנוע את המפגשים בכל מיני חבולות. לא פעם שלחו ההורים את בנוחיהם לקדלבים בעיר אחרת, בנימוק של הצורך לעזור לסבתא חולה או לקרובים או פשוט לשם טיול ממושך במקום רחוק כך שש בנוח מקבוצה אתה בילו בשש ערים שונות במשך כל חופשו הקיץ. הבנים התארגנו להתזרת הבנוח לקבוצה. הם נסעו לעיירות המרוחקות, שבהן היו מוחזקות הבנוח, וגילו אוהן: באמצעות השדיקה המפורסמת של התנועה שהשמיעו באמצע הרחוב הצליחו לגלות אוהן לעודד אוהן, ולפעמים הצליחו לשכנע את ההורים להתיר לבנותיהם לחזור לקן.

מהפרעות ההורים סבלו בעיקר הבנוח שהיו בתנועה; היו הורים שכבלו את בנוחיהם למיטוח כשרשח, שלא הוכלנה לברוח ולצאת לקן. היו הורים אשר גזזו את שערוחיהן או מרחו את פניהן ביוד. היו אמהוח שליוו את הבת עד לקן, ונשארו יושבווח בחוץ עד גמר המפגש, ואחר כך החזירו אותה לביתה. כל כך גדול היה הפחד, פן הבת תצא לחרבות רעה. ניכרת מאד היתה השפעה היחס של הערבים אל האשה.

תדירת התנועה לחוך הציבוריות היהודית היתה קשה בשנות השלושים: הדברים שהתנועה עסקה בהם היו רחוקים מאד ממאווייה של יהודי תוניס.

בתוך יישוב של יותר משני מיליון ערבים וקהילה אירופיו של כ-50.000 תושבים חיו 70,000 יהודים חיי רווחה יחסית בלי רדיפות, עם פרנסה לכל ולימוד לכל, בלי לשאוף למזיגה או להתבוללות. רק יהודי הדרום, חחת השפעת הרבנים, נשארו

עוד הרבה שנים רחוקים מכל הידוש. לילדים היה אסור ללמוד בבית-ספר. יהודי ג'רבה התנגדו כל הזמן להקמת בית-ספר יהודי של אליאנס באי. אם בכל זאת רצתה משפחה שילדיה ילמדו בבית-ספר, היא שלחה אותם יותר צפונה לעיר סוסה או לבירה, לחוניס.

מתנגדנו שלחו למוסדות הציוניים בחוניס, בלונדון ובארץ, מכתבים נגד קיומה של החנועה. אף על פי שההורים היו ציונים הם החנגדו לתנועה לא-רחיח וסוציאליסטית, שבה הבנים והבנות מדברים כל הזמן על עליה. אנו השיבוננו, כי "השומר הצעיר" היא תנועה ציונית-סוציאליסטית המתנכח לתי קיבוץ. ועד הכבוד של התנועה החפטר בלחץ הפעולות נגדנו. אתרי שהתקיימה אספת הורים, אשר דרשה לפרסם גילוי דעת על פירוק התנועה ולמסור הצהרה זו למשטרה, כדי שהחנועה חפורק באופן רשמי - לא נמצא יהודי אחד אשר הסכים להיות בוועד המנהל התנועה. ברגע האחרון קיבלו בוגרי התנועה את הסכמתם של שלושה אנשי ציבור מפורסמים, מנהיגי התנועה הסוציאליסטית בחוניס, לכהן בוועד: יהודי אחד, ר"ר אלי כהן-אוריאל, ושני לא יהודים, פרופסור בתיכון, יואכים דוראל, ועורך-דין נודע, דורן אנגליביאל. אפשר לומר, שמנהיגי התנועה הסוציאליסטית הצילו את קיומה הליגאלי של השוה"צ. הם גם פתחו לפנינו את מועדוניהם, כדי לאפשר לנו לקיים פעולות סדירות של התנועה, וכחבו בעתונם (תונים סוציאליסט) מאמרים נלהבים על התנועה. דבר זה שיפר את חדמיחנו בציבור, והרגיע קצת את ההורים. העיתון הרוויזיוניסטי "לה רווי זויף", שהופיע בעיר ספאקס מאז שנת 1924, אמנם כתב עורכו פליקס אלוש מאמרים מלאי שבחים כתחילת ררכה של החנועה, אבל יותר מאוחר, כאשר העתון עבר לחוניס והעורך מונה על ידי ז'ז' בוטינסקי לנציב ביח"ד בחוניסיה, הופיעו בעהון מאמרי השמצה נגד השומר הצעיר על נטיותיה והשקפת עולמה, בהאשימו את התנועה בנטיה לקומוניזם,

ק
לה.
ם
יסו
ורים
ר
רחוק.
חופשת
תן:
יחוב
את
היר
לברוח
אח
זה.
ז מאז
בשנות
אוריהם
אירופית
סית
זיגה
נשאר

באפיקורסות, כשיחות על בעיות מין כנוכחות בנים ובנות
ובארגון טיולים משוחפיים.

המאבקים האלה כפויים על התנועה חיזקו עוד יותר את
ארגונה. אפשר לומר, שבשנות ה-30 עשתה התנועה את הצעד
הראשון לשחרור האישה.

המשמיצים עברו לשיטה פעילה אחרת: הלשנה למשטרה.

כחוצאה מכך גורש יצחק גינזיק מתוניס. חיים נוסבאום
הספיק לעלות ארצה בדרך מיוחדת: מחוסר תעודת עלייה, קיבל
חיים דרכון של חבר התנועה בעל אזרחות צרפתית, אשר הודקה
עליו חמונתו, עם דרכון זה נסע לביירות. הוא עבר את הגבול
משם ברגל עד לכפר גלעדי, ומשם עד לקיבוץ מעברוח. לאחר
מכן הכניס את הדרכון למעטפה, ושלת אוחה בדואר ושום תזרה
לחוניס. כך עלה ארצה חיים נוסבאום.

היה נסיון להקים קן שומרי בגיטו של חוניס. הנסיון
נמשך כשנתיים עם קבוצות של "כפירים", "בני מדבר" ו"צופים".
בוגדים מעטים בלבד הגיעו להגשמה. ההורים אלצו אותם בגיל
צעיר לעבוד ולעזור בפרנסת המשפחה. החנועה נשארה מורכבת
מבני השכבה הזעיר-בורגנית, אשר יכלו להרשות לעצמם ללמוד
מבלי לדאוג לפרנסה בגיל צעיר.

בחוניס היה קשה להקים הכשרה. לזה היה דרוש חקציב
גדול ועירוד מהבורגנות היהודית, כאשר הגיעו לגיל ההכשרה
נסעו הבוגדים לכלגיה. למרות שהיה קיים בחוניס בית-ספר
חקלאי אוניברסיטאי, אליו באו כמה חברים מבלגיה ומפולין
ללמוד חקלאות.

בבלגיה השתחפו "השומרים" התוניסאים בסמינרים משוחפיים
בהדרכתו של ברנוד זילברשץ (כיום העונאי דב כר-ניר); שם
התגבשה השקית העולמית של התנועה. "השומרים" הבלגים או הצרפתים

לא פעם היו מנצלים את תופשתם, מגיעים לתונים ומשתחפים במחנה קיץ ובמאורע חגיגי של התנועה, וחוזרים לקן שלהם שזופים ומלאים חוויות. זכור לסוכה נומה אייזנברג (הישראלי "ל) שכא לתונים מבלגיה לתופשה; ועזר לארגן את מסיבת הג פורים באולם גדול בעיר. מאז נעשתה מסיבת פורים כל שנה למאורע ציבורי קבוע, כאשר יהודים - וגם לא יהודים - ממלאים את האולם, שומעים ורואים מהזה בעברית עם שירים ודיקודים ארץ-ישראליים. קשה לתאר את שמחת הציבור היהודי, שליוותה את המאורע הזה.

בתקופת הזוהר מנה קן התנועה בתונים למעלה מ-300 תבים. באותה שנה, 1930, היה בתונים צעיר ישראלי, בן פרדסן ידוע מפתח-תקוה, שלמד בצדפת גידול צאן ובא להשתלם בכית-הספר החקלאי המפורסם בתונים, בגלל הדמיון בתנאים הגיאוגרפיים והאקלימיים לאלה של ארץ ישראל. בדרך כלל בית-ספר זה שימש את בני המתיישבים הצדפתיים שהיו ידועים כאנטישמיים גדולים. דוד זמיר סכל מהחלמידים האנטישמיים, אבל למד את נושא הצאן. כאותה תקופה של ההשתלמות הירבה להתייחד עם חברי התנועה, לימד אותם הרבה שירי רועים, וסיפר על ארץ ישראל. כאשר חזר ארצה כתב מיוחד להנהגה הראשית והודיע כשמתה, שבהשפעת המפגשים שלו עם התנועה בתונים החליט להצטרף לקיבוץ שומרי, והוא קיבוץ מרחביה. דוד זמיר השפיע עמוקות על הכוגרים, ובעיקבותיו החליטו כמה מהם ללמוד באותו בית-ספר.

התנועה הוסיפה להתפתח בכוחות עצמה, ורק בשנת 1931 הגיע השליח הראשון מארץ ישראל, בנימין גרינבאום (בניו), חבר גן-שמואל. הוא הגיע, כאשר התנועה היחה בשלבי גידול והכוגרים בחקופה הכרעה להגשמה ציונית ולקיבוץ.

הדגש אצל המדריכים שהיו לפניו היה על הסוציאליזם. בניו שם את הדגש על יהדות ועל ההשקפה הציונית. הוא היה

נרח
חר את
הצעד
ה.
ם
קיבל
הודקה
ת הגבול
לאחר
חזרה
סיון
צופים".
בגיל
רכבה
למוד
יב
שרה
פר
ין
תפים
שם
צרפתיים

מזריך רעיוני מעולה, והחברים הירבו ללמוד ממנו.
כרי להגדיל את הכנסותיו, הוא לימד עברית בכית-ספר
אליאנס, כיוון שהקצבה התנועתית לקיומו היתה דלה מאוד.
הוא היה איש צנוע, והתגורר בכית-מלון ישן. הוא ידע להלהיב
את הצעירים לכל מיני מפעלים. הודות לו התרחבה התנועה;
בעדים כמו סוסה, ספאקס ומאטר קמו קנים של השומר הצעיר.
לזכותו צריך לציין את ארגון הוועידה הראשונה של התנועה
בחוניסיה בקיץ 1931. בעדכ הוועידה נחקבלו מברקי ברכה
מהסדרות העובדים בארץ, מהנהלת הסוכנות בלונדון, מלבר
הכרכות מהתנועה העולמית. התנועה היתה בשיא התפתחותה,
חברים רבים מצרפת ביקרו אצלנו, ביניהם סטודנט צעיר אחד
שלמד חקלאות בצרפת, הוא סשה קורין, חבר קיבוץ מסילות, שנשאר
כל הקיץ ועזר לחנועה.

כדי להתגבר על בעיות קליטה של הבנות, דרשה החנועה
מהנהגה העליונה שליחה-חברה; וזו שלחה אלינו בחורף 1932
את מימי זלצמן (עין החודש ז"ל). הגדוד הכוגר היה עסוק
בערי השרה בארגון הקנים, ורק פלוגת טרומפלדור הקבילה בנמל
את פני מימי. יום זה זכור לחושכי תונים בסערת הגשמים
העזים והרוח החזקה, שהפילה עצים רבים בדחוכוח. תונים היחה
כעיר רפאים, אך צעירי החנועה דבקים במשימחם הגיעו בכל זאח
לנמל. בכבש האוניה יורדת בתורה קטנטונה, מלובשת בגדים
עבים, על השכם חרמיל גדול, ועוד זוג אופניים על הגב. היא
יורדת, רואה את החברה ומכריזה: אני מימי. פעילוחה כקרב
הבנות היתה חשובה ומבורכת. כעבור שנה נאלצה לתזור ארצה
לקיבוצה, עין החודש, בשל פעילותה בארגון "ההגנה" ואחר כך
בפלמ"ח.

אתריה בסוף השנה, הגיע השליח שמואל שרייבר מקיבוץ דן.
הוא שמע על התנועה כחונים כבר בשנת 1930, כאשר השתתף בוועידה
העולמית השלישית.

שמואל רצה ללמוד חקלאות, ותכרים בצדפת הציעו לו להרשם בבית הספר הגבוה לחקלאות בחוניס. בפריז היה ריכוז גדול של חברי התנועה מליטה, מפולין, מרומניה ועוד, כמו אליהו קרוק (ישראל), עזריאל ארכמני (שוורץ עין שמר ז"ל), צבי אמיחי (גרישה) (ישראל). הם גרו אצל החבר ויקטור סמרג'ה מחוניס בחדרו במלון קטן, ושם כל ערב דנו על כל העניינים, אשר עמדו ברומם של העולם. בהשפעתם ובעידודם נמשך שמואל לארץ אקזוטית כמו חוניס. (ויקטור שהיה חבר התנועה בחיכיס, עבר לפריז ללימודים, והיה חבר ההנהגה הראשית שם).

עבודתו של שמואל התרכזה בעיקר בתרגום הרבה מאמרים עיוניים של עתוני התנועה, למשל מאמרו של אליעזר פרי על הרדיקאליזם השמאלני והקן שלנו בסוציאליזם ובציונות. מאמר זה היווה יסוד לבירורים מעמיקים מאד.

שמואל הדריך את התכרים, והעביר אליהם את כל מה שהיה ירוע לו מעבודתו התינוכית בתנועה בגליציה. הוא לימד עבדיה למבוגרים. הייתה תקופה של פעילות אינטנסיבית בבירורים, במסלבות ובטיולים. התכדים העזו להוציא עתון עצמאי לציבור היהודי. שרל ביסמוט, שהיה לאחר מכן העולה הראשון של התנועה, היה בחור אינטליגנטי עם יכולת ביטוי בעל פה וגם בכתב. הודות לו - ובעזרת שמואל - יצא העתון הציוני-השמאלי "החלוץ". אח הוצאת העתון מימנה משכורחם של החברים העובדים. הם חרמו את כספם לתנועה ברות החנדבות בלתי רגילה.

שני חברים (ויקטור סמרג'ה ושרל ביסמוט) יצאו ב-1932 למצרים בדרך עלייתם ארצה. הם התקשרו עם התנועה "מבני הצעיר" בקהיר, והקימו בעזרתה את תנועת השומר הצעיר שם. לאחר מכן עלו ארצה עם עוד מספר חברים מצריים, והתרכזו בקיבוץ עין התורש, אשר היה אז בתדרה. הם היו בפלוגה הראשונה שנשלחו לואדי תוראראח, וזה גרם למשכר קשה בפלוגה בזמן כיבוש הביצות. בשנת 1933 חזרו השניים לחוניס מלאים ספקות בנוכחות דרכנו

3^A

יב
ועה
שאר
ל
זה
ז
א
נידה

הציוניזם. בחקופה הזאת חברי עין-החורש לא היו פנויים לקליטה מסודרת של חברים חדשים.

השתתפותו של שרל ביסמוט בבירורים בקן לא תרמה לגיבוש התנועה, אלא למשבר קשה מאד. באוחר זמן חזרו מההכשרה בבלגיה כמה חברים, אשר עברו משבר קשה, עקב קשיי הסתגלותם לעבודה פיזית ורוח הכפירה בנכונות דרכה של הציונות, שבאה לידי ביטוי בוויכוחים מרובים בתוך התנועה. בקן של תוניס קיימו שורה של בירורים רציניים. יש לזכור, כי הרדיקאליזם התנועתי בשנים אלה גבל בשמאלנות מסוכנת בכל רחבי התנועה. הויכוחים היו בין השמאלנים ובין נאמני הקו הציוני העקבי.

הנה הפאשיזם הולך ומחגבר בעולם, וישנה סכנה חמורה שישתלט על העולם ויצלית להבניע את בדיה"מ. ההובה הראשונה היא להילחם בפאשיזם ולהביא לנצחון הסוציאליזם, באשר כל העולם יהיה סוציאליסטי, בוודאי גם לעם היהודי, אם ירצה, חהיה זכות להקים מדינה משלו. חלק מן הצעירים קיבל את הטיעון הזה, וחלק דחה אותו. הפעילות השגרתית של התנועה סבלה מאד. החברים שחזרו מהארץ סיפרו, שאנו מנשלים בוודאי תוואראת הבידואים, ועל אדמתם אנו בונים את משקינו. הפקפוקים בנכונות דרכה של הציונות גרמו, שחלק עזב את התנועה והצטרף למפלגה הקומוניסטית הבלתי-ליגאלית. בבה זרקה, פלביאן סרנו ופינזי (פריס) נחפסו ע"י המשטרה הצרפתית ונשלחו לגלות למספר חודשים בדרום תוניסיה. חלק המשיך למרות הכל לנהל את התנועה ברגיל, אבל בלי הדרישה לעלייה, בהעדר גמור של סרטיפיקטים. למרות האווירה המחוחה נמשכו הפעילויות של הקבוצות: יצחק לוזון מדצה על ספרו של לנין "האימפריאליזם בתחנה אחרונה של הקפיטליזם". יהודה ניר מדצה על "הגיאוגרפיה הכלכלית" מאת הורבין, ואני מדצה על "המפלגה הסוציאליסטית ומדיניות קולוניאלית".

ההנהגה הראשית קיימה ישיבה מיוחדת, ב-9 באפריל 1934, במועדון של "יושבת ציון" ברחוב באב-אל-קאדרה (המועדון של החנועה היה תפוס על-ידי הקבוצות). נוכחו גם שרל ביסמוט ואשתו, שהכיר אותה בקן במצרים כאשר עלה ארצה. הוא לא היה מוכן בשלב זה להתליף את יהודה ניר, שהתכוונן לעליה, כהנהגת פלוגת טרומפלדור. למרות הכל החברים שמחו לפגוש את הזוג מתוך תקווה שהתנועה תתגבר על הקשיים.

הגיע הזמן לשמואל שרייבר לעזוב את החנועה ולחזור ארצה. החברים ליוו אותו לנמל ב-7.7.34. הפרידה היחה נרגשת עם תיבוקים ועם הבעת משאלה להתראות בארץ.

מסיבות של עונג שבת החקיימו כל הזמן במועדן בשבת אחרי הצהריים. בשבת אחרי נסיעתו של שמואל, הגוף הנוגד, לפי בקשתו, קבל רשות לא להשתתף בעונג שבת זה. היה זה מקרה נדיר. הם לא רצו להחמיץ את

החודמנות לשמע מידע טרי מפיו של בנו הנשיא "יושבת ציון" שמעון בלחסן. הכן, בוגר בית ספר תקלאי שהה בארץ ישראל 8 חדשים ורק עתה תור משמה.

החנועה עברה למועדון החדש ברחוב לביזרי, אמנם קצת מרוחק ממרכז העיר, אבל זה היה מרחף גדול של בית רכ-קומות. פרשת המועדונים של החנועה היא נושא מעניין בפני עצמו. להעברה ממקום למקום היו חמיר אותן הסיבות: תלונות השבנים על הדעש שנגרם ע"י הצעירים או אי תשלום שכר הדירה. משנודעה החנועה השתמשה במועדון של "יושב ציון" ברחוב באב אל-קאדרה. במדרגות תלולות מגיעים לקומה הראשונה, מצד אחד נמצא בית-הכנסת של חברי "יושבת ציון", ומצד שני - המועדון, שפינה רצינית ממנו היתה תמיד תפוסה בעדימת עחונים עבריים מכל העולם שהאגודה מקבלת - מאובקים אבל מסודרים וקשורים לפי השנה. שנה לאחר מכן החנועה עברה למועדון של "אגודת ציון", ששימש גם משרד לפדרציה הציונית ברחוב דה-גלאסייר.

בוש
בלגיה
רה
ימו
נועתי
ותים

ונה

ה
די

נתיה
למרות
ר
ריות
'יזם
רפיה
ת

עם התפתחות התנועה שכרנו שני מועדונים כמרכז הרובע האירופאי, כרחוב ארגו, לגיל הצעיר, ומועדון כרחוב מונטון, הלא רחוק, לכוגרים. גם משם נאלצנו לעזוב. המועדון כרחוב לויזרי היה האחרון של התנועה.

המצב לא היה שפיר, התנועה קיימה מועצה, שעל סדר-יומה סעיף אחד: מצב התנועה ועתידה. לפל הדו"ח היו כתנועה 50 צופים עם חלבושה, רובם השתתפו בשיתות ובטורים. הוחלט לעשות כל מאמץ לחיזוק התנועה (10.12.34). כיום ההולדת של התנועה החקיים מפקד כמועדון עם נאום מחמם את הלב של יהודה, שידע חמיד לחפוס אח נפש האדם, הוקרן סרט, ולאחר מכן - כיבוד וריקודים.

התנועה המשיכה בפעולותיה עד סוף 1935. יהודה ויצחק התכוננו סוף סוף לעלייה, וכבר הובטחו להם סרטיפיקטים. הם גמרו את הכשרתם כנפרד, כמשקים של מתיישבים צרפתיים, כבוגרי בית-ספר הקלאי - אחד כמסיק זיחיים והכנה שמן, והשני כבציר ענבים ועשיית יין. המצב החנועה נהיה עוד יותר קשה בלי שני תכרים מרכזיים אלה. הנהגת החנועה הייתה מודעה להתרופפות המדריכים. החלהבותם הולכת ופוחתת בגלל הוויכוחים הפנימיים, שגזלו ערכים שלמים. חלק המדריכים היה מיועד להתלפח הותיקים, אשר בהנהגה. הותיקים כחלקם סימו את תקופת ההכשרה והיכו ככליון עיניים לסרטיפיקט על מנת לעלות. נסיעתו של שמואל, השליח, החלישה את התנועה. לא היה שום כסחון שכזמן נראה לעין יגיע שליח-מתליף. התנועה והקן נמצאו במשבר, קבוצת הכוגרים עוזבת את התנועה. קבלת סרטיפיקט היה דומה לנס מהשמיים. יש לכן לנצל כל סטיפיקט בלי להתחשב עם צרכי התנועה כיחם לחבר זה או אחר.

יצחק לוזון, לרובמא, הגיע לסטיפיקט דרך מקרה. תושב האי דז'רבה בעל סטיפיקט - חלה פתאום. מועד הסופי של חוקפו של הסטיפיקט מחקרב. יש בחפזון רב למצוא מועמד אחר לעלייה.

חוק מספר ימים יצחק לוזון היה מוכן לעליה עם הסטיפיקט של החולה בדשותו. הוא הספיק להפרד ממשפחתו ומחבריו בתנועה ולהגיע לקיבוצו.

עדיין הסתובבו סביבנו הרבה צעירים וצעירות, אבל תנועת השומר הצעיר המפוארת לא סבלה שום חיקוי.

ההנהגה הראשית המורכבת משישה חברים - יהודה ניר, יצחק לוזון, רפאל בן-אשר, יוסף סלאמה, לואי זדקה, קלמנס ממו (עפרה שטרן) החליטה על הפסקת כל הפעילות של השוה"צ ופיזור כל הקבוצות הקיימות. זה היה יום עצוב מאד לכולנו. התהלכנו כיתומים ברחובות חוניס. בלי התנועה. גם הקנים בעדי שדה הפסיקו לפעול.

יהודה ניר עלה ארצה ב-14.10.35 ויצחק לוזון ב-1.12.35 כמה חדשים לאחר מכן עזבה גם קלמנס את חוניס ועלתה ארצה. הפדרציה הציונית בחוניסיה סבלה מחוסר אמצעים לפעולה רחבה היא הפכה למשרד א"י בקשר מכחבים עם ירושלים, בדלין ולונדון בנוגע לעליית פליטים מגרמניה שהתיישבו באופן ארעי בחוניסיה עד לקבלת סרטיפיקטים.

יש מקום לחקוד את הסיבות האוביקטיביות של הפסקת הקיום של התנועה. אפשר למנות כמה מהם: מצב הקהילה היהודית בחוניסיה, המצב הכללי בעולם עם סכנת הפאשיזם, שדחפה חלק מתנועה לשמאלנות, והתנהגות המוסדות הציוניים.

1935

היתה הרגשה כאילו הציונות קמה רק כדי לפתור את בעיותיהם של יהודי מזרח אירופה. כמכחבים רבים עונים המוסדות הציוניים, שיש יהודים יותר אומללים, ולכן אי-אפשר לחת ליהודי חוניסיה יותר משני סרטיפיקטים בשנה, אלה, כנראה, אינם נתשכים במערך הגלובלי של העם היהודי. זמן רב נהגה הסובנות לשלוח לתוניס, אחרי פניות רבות, דק חומר תעמולה בידיש או בגרמנית. לא פעם הוחזרו חכילות של חומר לכרלין או ללונדון, מפני שבחוניס לא

ע
רן,
חוב
ומה
5
של
ודה,
כיבוד
זק
הם
וגרי
יר
שני
זיים,
זיקים,
יכו
אל,
;
ז
זב
קפו
ה.

לא היה איש שיכול לקרוא אותו. יש מכתבים המעידים על בקשות הוזרות של יהודי תוניס: שלחו לנו חומר בעברית!

ההתמדרות רחפה לא מעט יהודים להסכים לטיעונים *

הדמגוגיים של הרוויזיוניסטים המקומיים. זוהי אחת הסיבות להקמת תנועת ביח"ר בכל צפון-אפריקה, החדתכותה וביסוסה. העתון הית'די "לרוי זויף" היה עיתונם. הוא הביא את דבר הציונות, ולא פסק לנגח ולהשמיץ את הסוכנות, כל הזמן שהיו מתוץ למוסדות הלאומיים. תנועת השומר הצעיר לחמה לבדה למען הקרנות הלאומיות. היא העמידה על סדר-יומה של יהדות תוניסיה את בעיות הציונות הסוציאליסטית, התודת רעיון התלוציות וההגשמה האישית, שתדור האשה מהמסורת הפרימטיבית הקיימת, וקביעת יחסים תקינים בין בנים ובנות בחיי יום-יום.

זו זכותה של השומר הצעיר בתוניסיה בתקופה היא: בשבירת השמדנות ובסלילת הדרך לכל התנועות שקמו אחריה. V

ב פ ר י ז

אחרי המשבר של התנועה, לא יכולתי להישאר בתוניס, כי עם התקרב מועד לגיוסי לצבא הצרפתי לא הייתי יכול לעלות ארצה הורי הסכימו-אחרי התלבטויות רבות- שאסע לפריס ללמוד אלקטרו-ניקה. צעיר בן 20, העובר מהפרובינציה לפריז בתקופה ההיא, נחשב כמי שעובר מהפכה בחייו. פריז הייתה מאז ומתמיד במרכז העולם, מוקד לכל מחשבה ורעיון אפשרי, שאיפות וחלומות נועזים אולם היה זה גם טבעי בשבילי, שמיד עם כואי לפריז וקביעת האכסניה שלי אצל קרובי משפחה מיהרתי ישר לקן השומרי ברחוב דה ארשיב 75. רובם של "השומרים" הבוגרים היו מהגורים, ולמרות שהם דיברו צרפתית בקושי, הרגשתי טוב בחוכם. השתתפתי בטיולים של התנועה, אבל רוב השיחות היו ביידיש, ולא יכולתי לקחת חלק בהן.

מבחינה חברתית הייתי קשור לקיבוץ בהכשרה, שהתאכסן בכית גרול בפורט-דה-לילה. שם חיו בקומונה חברים מארצות שונות שלמדו נפריז או עבדו בה עד לקבלת סרטיפיקטים לעליה. זרם השומרים והשומרות המגיע לנפריז היה בלתי פוסק; הם באו מפולין, גליציה, גרמניה ומאמצות אחרות. בסתר לבו שאף כל צעיר לראות את נפריז לפני עלייתו ארצה.

ראש החנועה בשנת 1936 היה ולדין (ישראל-ז"ל), שהייתה לו מלאכה רבה בדיכוי החברים בהכשרות; ועם חבר שמאי (פריס) ניהל את החנועה.

אני זוכר את ההרצאה של ולדין, לפי החוברת של מאיר יערי, על המצב בארץ והתנועה. מול מעמד הפועלים ועולה ומחוזק עולה גם מעמדה של חבורתנו החקלאית (סמילנסקי) ושל הרוויזיוניסטים. מול הפאשיזם העולה מתארגנת "תזיח עממית" בכמה אמצות. כעיקר הקמת מפלגה ע"י חנועחנו עמדה על הפרק, חנועחנו החנגדה תחילה להקמת מפלגה שאינה מחייבת את חבריה להגשמה קיבוצית. בשנה זו היו 3.600 חברים בקיבוץ הארצי של השומר הצעיר, מול הלחצים של מפא"י מצד אחד ושל פועלי ציון שמאל מצד שני, מסבם ולדין לפי מאיר יערי, יש לחזק את התנועה, ולא להחליט בחיפזון על הקמת מפלגה.

אני זוכר את ההפגנה של "התזיח העממית" ב-14 ביולי 1936 בנפריז, שעברה מניכר לה נסיון עד לכיבוש לה רפובליק. בשני מליון איש עברו על יד הבמה, עליה ישבו ליאון בלום, טורז, ואלהיה, קוט, זואו, קוטוריה, דיקלו עם חברי פרלמנט ואישים אחרים. למראה הזרם האדיר של מפגינים היו אבל בטוחים, שליאון בלום יעצור את הפאשיזם,

עודני זוכר את ימחנה הקיץ באוגוסט 1936 כנגליה, כאשר הובלתי קבוצת שומרים ושומרות, ב-80 במספר, למחנה על יד נמור. בתקופה זו היחה התנועה הבלגית הגדולה והחזקה באירופה, עד כדי כך, שהיה צורך להקים שלושה מחנות נפרדים: מתנה צופים על יד

נמור, מחנה בוגרים על יד לוקסנבורג ומחנה כפירים בלימלט.
לרבים במחנה ישנם מכרים וחיקים מהתנועה בתוניס. בארגון
הצופיות והספורט היה לי תפקיד רציני; בשיתות לא יכולתי
להשתתף מפני שרובן התנהלו ביידיש. בסיום המחנה ארגון
פיטה בר-לב משפט גדול על החינוך השומרי והבעיה המינית.
בסיום לימודי תזרתי לתוניס. קשה היה לי להיפרד
מהתנועה בפריז. בתוניס התחלתי לעסוק במקצועי. הרגשתי
מיד חלל ריק סביבי. קשה היה לי לחיות בלי התנועה.

כרך ד - גודד הקרן הקיימת

הפסקת הפעולות של התנועה בתוניס גרמה גם להאטה בכל
הפעולות למען הקה"ל. יש לדעת, כי בהשוה"צ הקרן הקיימת
היתה אבן יסוד לבל הפעילויות התינוביות ותלק בלתי נפרד
מהאיריאולוגיה.

מבל חברי ההנהגה הראשית נשאיתי יחירי בתוניס. היתה
לי הרגשה, כי מוטלת עלי אחריות גדולה, ולא הייתי מסוגל
לנטוש את העבר התנועתי שלי, ולחיות כמו כל צעיר אחר.
הייתי "נגוע", חיפשתי דרך, איך להמשיך ולפעול, למרות
שהתנועה חדלה להתקיים.

המצב בלשכת הקרן הקיימת בתוניס לא היה שפיר. כספים
נאספו בחגים, הורות להתנובות איש זה או אחר. כרטיסי
ההתרמה היו בידי שמשי בתי-הבנסת. הרקת הקופסאות הבתולות
היתה בידי איש, שקיבל אחוזים מהסכומים אשר אסף. תלק קטן
של חברי הצופים פעל רק לקראת החגים. תנועת ביח"ר החרימה
את הקה"ל, וחבריה התרימו למען קרן תל-חי את האנשים, שלא
הבחינו תמיד בין הקרנות. כל הפעילות המשרדית של הקרן
(דואר, בדסטת, תשבונות) היתה בידי אתר הפקידים של מר אוציאו
סיאלום, נשיא הקרן. הכספים נשלחו על-ידי הגזבר, זול שמלה
אל הקרן הקיימת בפריז דרך הבנק "קרדיט ליאונה".

בל הפעילות היתה בידי המבוגרים בלבד. המצב הבלכלי של היהודים היה טוב, נפתחו חנויות רבות בכל העיר. מפלגת ח"ביב בודגיכה, "הניאו-דסטור", היתה מעוניינת מאד באהדתם של היהודים לתביעותיה הצודקות; היא היתה עסוקה במלחמתה כשלטון הצרפתי המדכא. שביחות ומעצרים פוליטיים גרמו להתנגשויות בין הערכים לצבא הצרפתי (ב-9.4.38 נהרגו יותר מ-200 איש).

היהודים היו אלופי ספורט: כבודרגל - או.א.ס.טי, בשחיה-מכבי, בהתעמלות - אליאנס ספורטיב). למרות המאבקים הפוליטיים שהתחוללו במדינה, חיו היהודים כמעט ללא דאגות. בחיילה שנת 1937 הצלחתי לרכז כמה מחניכי ה"שוה"צ לשעבר, (ביניהם אלברט ממי), מספר צעירים מחנועה ה"צופים" (ביניהם רימוז פיטוסי), ותלמידים של המורה נחום ירושלמי (ביניהם יצחק אברהמי). קבוצה זו השתתפה בהרצאה של נציג הקה"ל בצרפת, מר מוריס שטבן, שבא לתונים לארגן את הפעולה למען הקרן. הוא התרשם מרצוננו לפעול למען הקרן, והציע לנו להיקרא "גדוד הקרן הקיימת". בפגישה נוספת ב-10.2.37 הוא בירך את הגדוד ואיתל לנו הצלחה. הקבוצה היוותה את הגרעין הראשון של הגדוד. הגדוד לא התיימד להקים תנועת נוער חדשה. האידיאו-לוגיה שלו היתה ונשארה כל הזמן: פעילות למען הקרן, לימוד חולדות הציונות והתרבות היהודית. הגדוד התקשר עם המרכז כפריז, וב-25.3.37 נחבל מכתב עם איחולי הצלחה וגם חומר רב לפעולה.

תחילה מנה הגדוד ב-20 חברים, הפגישות החקיימו בבתי החברים. לא רצינו להרחיב את המסגרת. הסיימה: "גאולת האדם עם האדמה" קסמה לחברים, שהיו תלמידי חיבון, סטודנטים, ונוער עובד.

רים בלימלט.
ס. בארגון
א יכולתי
נה ארגון
ז המינית.
להיפרד
הרגשתי
רועה.

להאטה בכל
רן הקיימת
לחי נפרד

נים. היחה
תי מסוגל
ר אחד.
למרות

ר. כספים
רטיסי

ח הכחולות
תלק קטן
"ר החרימה
נשים, שלא
ל הקרן

של מר אוציאו
זול שמלה

תפגישות וההרצאות התקיימו פעם בשבוע, וביום ראשון נערך טיול בחורש הזיתים. בחגים מתנה באמ-ליף, בורג'-סוריה או גאמארט. לחברים היה סמל של הקה"ל על דש הבגד. הנושאים הנלמדים היו: הכניה האגררית, סוציולוגיה של היהודים לפי רופין, פלסטינוגרפיה, הספר הלכך, אבות הציונות ונושאים ספרותיים. החברים הכינו בעצמם את ההרצאות בעזרת ספרים שאלו מהספריה הגדולה בשוק-אל-עטריך. לשם כך הוכנה רשימה שלמה של כל הספרים על נושאים הנמצאים בספריה (בארכיון הפרטי נמצא עדין הרשימה של כ-350 כרטיסים על נושאים יהודיים בהיסטוריה, ספרות, מחקרים, יריעה הארץ, כלכלה והציונות, וגם מילונים (עברי-צרפתי וצרפתי-עברי).

העבודה הממשית של החברים למען הקרן היתה: החדרת הקופסה הכחולה לבתים ולחנויות, הרשמות בספר הילד ובספר הזהב, נטיעות עצים והתרמות בזמן ביקורי היהודים בערב החגים, לפי המסורת בַּחַי הקברות.

הגרוד חולק לזוגות, בדרך כלל בן ובת; כל זוג הוצמד לאזור קבוע בעיר, חלוקת העיר לאזורים נתנה תוצאות טובות. החברים הכירו היטב את הכתים באזור שלהם ואת היהודים אשר חרמו לקרן, ויכלו לעקוב אחר אירועים משפחתיים המתרחשים באזור (חתונה, בר-מצוה, לידות וכו'). בחגים (ט"ו בשבט, פורים, חנוכה) התקיימו באולם גדול כעיר הופעות פומביות של הגדוד. כל חברי הגדוד השתתפו בשעורי העברית של ויקטור כבסר, סטודנט ישראלי שלמד כימיה במכון פסטור המפורסם בחוניה. הכנסות הקרן גדלו לשכיעות רצונם של המוסדות.

בהקפת וישי, אתרי תבוסת צרפת, הופסק קיומם של כל החנועות היהודיות (ביח"ר והצופים), אבל הגרוד המשיך לפעול בלי הפסקה. במפקד שהתקיים ב-1941 בתורשת הזיכים מנה הגרוד כ-80 צעירים, בני 16-21, מחולקים ל-7 קבוצות. ההמנון של הגרוד היה "תחזקנה".

4

הגדוד הקים ספריה ציונית קטנה, פנימית לחברים, מחרומוס ספרים שהתקבלו מהחברים ומלשכת הקה"ל של פריז, שהוציאה לאור במה ספרים על הציונות בצרפתית. הספרים היו מרוכזים אצל יצחק אברהמי, שהעמיד אותם על מדפים לצד הספרים של אביו המנוח, שהיה רב ציוני פעיל בקהילת תוניס.

שירותי הצבאי החתיל בעיר ביזרטה, שם בזמן החופשות פגשתי צופים לשעבר, שהסכימו להתארגן כסניף של גדוד הקה"ל. להם היה מועדון למפגשים, אנו קוראים בעתון "לה תר רחירוה" מ-15.1.38 על פעילותו, על פגישות קבועות להרצאות ולימוד העברית. גדוד ביזרטה שלח את הכספים ישר ללשכה בפריז. כאשר נשלחתי כחייל לאלג'יריה לקורס של מספר חודשים, החק-שרתי מיד עם תנועת הנוער "קול אביב", וארגנתי גדוד של הקרן בעזרת שמעון לויט, שהיה שליח בעיר אלג'יר.

הגדוד הוציא עתון פנימי, רב דפים "הנוער", שהודפס במכונת בתיבה על-ידי ארלט חדד (כפר מנחם) וחולק לכל החברים. אנו קוראים בעתון זה מכתב של ראשי תנועת הצופים בצרפת (מולי רסמי קליין), הם כותבים: "הגדוד הוא תנועה של איטלקסואלים ציוניים החזקה ביותר שפגשנו בצרפת ובצפון אפריקה, אין דבר העלול לעצור את המשך התפתחותו". פעולות הגדוד בקרב הצעירים נחקלו בקשיים מצד ראשי הצופים בתוניס, נזל כהן-סולל, שלא שמח על שנמשבים אלינו כמה מבוגדיו. מעולם לא שאפנו לכדסם בתנועות אחרות. הצענו להקים ועד הנוער למען הקרן הקיימת, ושזול כהן-סולל יעמוד בראשו. הנסיון נכשל, בגלל ודישתו האולטימטיבית לאגד בוועד זה רק תנועות רשמיות, ושעל הגדוד להתפרק. לא קיבלנו את התביעה הזאת, וגם הלשכות של תוניס ושל פריז תמכו בנו.

לשכת הקה"ל בצרפת עברה בזמן הכיבוש הגרמני בפריז לאזור החופשי בעיר ליאון. משם נמשך הקשר עם מר יוסף פישר, ער שנוחק עם כיבוש תוניסיה ע"י הגרמנים בנובמבר 1942.

ראשון
בורג' -
דש הבגד.
של
בוח הציונות
וח בעזרת
ם כך הוכנה
יה (בארכיוני
שאים
בלכלה
חדרת הקופסה
הזהב,
חגים, לפי
זוג הוצמד
ז טובות.
יים אשר
זרחשים
בשבט,
מכיות של
יקסור בבסו,
זוניס.
של כל
זין לפעול
מנה הגדוד
מנון של

מכתבו האחרון לגדוד הגיע ב-6.8.42, הוא מציין, ש"בהיעדר החברים הוותיקים ממלאים הצעירים של הגדוד את כל המשימות שנקלו על עצמם".

בתקופה וישי הופיעו בחונים רק 4 עיחונים: 2 עחוני בוקר (לה דפס תוניסיין ולה פטי מסאן) ו-2 עחוני ערב(תוניסי פונסז ותוניס סואר). לה פטי מסאן היה שייך ליהודי, שמעון זאנה; לפי חוקי וישי היה עחוני צריך להתחטל; בכל זאת הצליח בעל העתון לקבל רשות להמשיך את הופעתו רק כעתון חרות של יהודי תוניס. שכנענו את בעל העתון להקציב לנו חצי דף של עתון פעם בשבוע תחת הכותרת "הנועד" (לה ג'נס), כדי להביא אינפורמציה על היהדות, על הספרות היהודית ועל ההתיישבות, בלי להזכיר, חלילה, במילה אחת את הציבור או את ישראל. לכן יכלו יהודי תוניסיה בכל יום שישי לקרוא משהו על היהדות. משימה זו של כחיבת המאמרים הוטלה על כמה מחברי הגדוד (א.ממי, י.אברהמי, ר.סרפתי, רפאל ב.א. ועוד), וגם על חברים מחוץ לגדוד (אנרי סילביו, שבאבו, ז.פרץ ועוד).

כותרות המאמרים נשאו את השמות: פרץ, שלום אש, מימוניד, אבן עזרא, ביאליק, אברהם רייזין, אליעזר ברבי קליר, יהודה הלוי, פרוג, א.ד.גורדון, אחד העם ועוד, וכמה מאמרים על הספרות התנכ"ית, תלמודית ומודרנית.

הכל נמשך כרגיל עד כניסת הגרמנים לתוניסיה. במשך 6 חודשי הכיבוש התפזרו כל התברים, כל הארגונים היהודיים - בתוכם חנועה הנוער-הפסיקו את פעילותם.

בזמן הכיבוש הגרמני-מנובמבר 1942 עד יוני 1943 - לא היו פעולות למען הקרן, אבל עם המורה נחום ירושלמי היו שיעור עברית, שהתקיימו בניה-הכנסת הגדול בגיטו (החארה), מסיבות לכבוד חנוכה, פורים ופסח התקיימו גם הן.

לאחר שחרור תוניסיה, נוסע יצחק אברהמי לאלג'יר
לקלימודיו, ואנוכי גויסתי שוב לצבא, עזבתי את משפחתי, את
הגדוד ואת תוניסיה, כדי להשתתף בהרפתקה הגדולה של צבאות
הברית לשחרור אירופה.

חברי הגדוד שנשארו בתוניס התאספו וחיזשו את פעילות
הגדוד. לא פעם הוזמנו חיילים ישראלים שבכוחות הברית
למסיבות של הגדוד, ביניהם בנימיז ואלי שסיפרו על ארץ
ישראל ועל הקיבוץ. הם התפעלו מהנוער הציוני החוסס הלומד
עברית ובעל השכלה כללית רחבה.

כנראה הודיעו הישראלים למוסדות בארץ על ה"מסמך" של
נוער יהודי שפגשו בתוניס, ובסוף שנת 1943 - כאשר הגדוד
קיים בדגיל את מסיבת עונג שבח בבית-ספר אליאנס - הופיעו
שני בתורים ישראלים למסיבה, יגאל כהן (ז"ל) ואפרים
פרידמן מקיבוץ בית-אורן, ומאוחר יותר הגיע כלב קסטל.
בולם שליחי הסוכנות היהודית וההגנה. משימתם היתה לארגן
את תנועת "התלוץ האחד", שתאגד את כל הנוער, החילוני והדתי
לעלייה לקיבוץ ולמושב.

במשך 7 שנים מילא גדוד הקרן הקיימת את החלל שנוצר
אחרי הפסקת כל הפעילות של תנועת השומר הצעיר. אמנם נחשב
הגדוד ב"פרו שומרי", אך בגלל החנאים האובייקטיביים הוא נשאר
כארגון כללי בלי גוף פוליטי מוגדר, מלבד הנאמנות להסתדרות
העובדים ולקרנות הלאומיות.

בהשפעת המבקרים הישראלים התגכש והתארגן הגדוד בחור
תנועה ציונית. החברים התלבטו בחיפוש שם לתנועה זו, המורה
נחום ירושלמי בא לעזרתם, והציע את השם "צעירי ציון". בחתילה
לא היתה תנועה זו מוגדרת מבחינה פוליטית, אבל כבר קלטה הרבה
מהסמנים של השוה"צ כלי הצד הרעיוני, הסוציאליסטי-ראדיקאלי,
וזאת בגלל התנגדותם של חלק מהחברים.

היעדר
שימוח

וני
ב) תוניסי
שמעון

אח
חון

ב לנו
'נס),

ת ועל
וח או

קרוא
על

ב.א.
אבו,

מימוניד,

מאמרים

במשך 6
יים -

1 - לא

היו
ארה),

אפשר לסכם, שלמרות תקופת חוקי האפליה וחיסול כל התנועות היהודיות, הגדוד פעל לבדו בתוך קהילה יהודית נפתחת והססנית. הגדוד היה במשך 7 שנים הבתובת של הציונות הבונה לכל הנוער, למרות שמנה רק כמה עשרות חברים.

צעירי - ציון

"צעירי ציון" פעלו תקופה ממושכת בכוחות עצמם כתנועת נוער לכל דבר עם קבוצות תינוכיות. רשימת הספרים של הספרייה של שוק-אל-עאטארין, שהכין הגדוד בזמנו, עזרה הרבה למרצים הצעירים של התנועה.

נערים רבים מבל שכבות הקהילה הצטרפו בהתלהבות לתנועה זו, שהקימה כמה סניפים בערי השדה. קהל רב בא לעונגי שבת ולמסיבות. חיילים ארץ-ישראלים מהבריגדה שהתעכבו בתוניס הגישו את מיטב עזרתם לגיבוש דרכם. כך מצאו אותם שני חברי ה"שוה"צ, הצנחנים שלום פינצי ואלי זוהר. הם ישבו ימים ולילות עם הצעירים, סיפרו על ארץ ישראל העובדת, וגילו להם את מהותו של הקיבוץ.

שליחי הקיבוץ המאוחד הגיעו הראשונים לתוניס כבר בסוף שנת 1943. הם מצאו תנועה מגובשת ומוכנה למשימות גדולות, להגשמה אישית ולעלייה לקיבוץ. הם ניסו להתדיר להם את הסיסמה של "החלוץ האתידי".

לחברים יהודה ניר מגן שמואל ויצחק לוזון מקיבוץ דן, שעלו ארצה בשנת 1935, היתה הרגשה לא נעימה של בדידות, בהיותם שני החברים היחידים מתנועת ה"שוה"צ בתוניס. הדבר העיק עליהם כל השנים - לחיות כלי תנועה מאחוריהם. לכן, כאשר עמדה תוניס להשתחרר, פנה יצחק, שהיה פעיל במוסד לעליה ב', לרכז ההנהגה העליונה, אברהם ליפסקר (ביח אלפא) והתנדב לשליחות לתוניס, כדי לנסות להקים מחדש את התנועה. הוא קיבל

התנדב

את האישור המבוקש, אבל נתקל בקשיים גדולים מצד הסוכנות היהודית, שלא הייתה מעוניינת בשליחות של חבר השוה"צ. יצחק הגיע למקום שליחותו בטרמפים דרך מצרים, לוב ודרום תוניסיה, בינואר 1945, יותר משנה אחרי שליחי הקיבוץ המאוחד. הוא נאלץ להתחיל הכל מחדש, כדי להקים את תנועת השומר הצעיר.

במאבקים על השליחויות הצליח בן-גוריון בפברואר 1945 להעביר החלטה בוועידה השישיה של ההסתדרות בקולות מפא"י על איסור קיומם של זרמים ותנועות חלוציות כמתנות העקורים בארצות אירופה, ועל הקמת חנועה כללית בשם "החלוץ האחיד". הכלליות שימשה מסווה להשתלטות הכלכריח של מפא"י על הנוער. חנועה זו נתקלה בהתנגדות נמרצת מצד כל התנועות החלוציות, שלא הכירו בהחלטה והתעלמות ממנה.

פרק ה- אחרי שחרור תוניסיה

הפדרציה הציונית אחרי השחרור הייתה קיימת רק על הנייר. שליחי הקיבוץ המאוחד הזדרזו להפעילה מחדש בצורה מאולתרת. הם נעזרו במרדכי ניומן, אז סוכן עסקים, שאניחו עלתה על שרטון מול ביזרטה. הוא נאלץ לתכות להזדמנות ראשונה להמשיך בדרכו לארץ ישראל. השליחים ניצלו את נוכחותו בתוניס, וארגנו את הנהלת הפדרציה עם חברים ותיקים - גבריאל גביזון, שמעון בלחסן וליאופולד ברדוס. ניומן מינה את ברדוס למזכיר הכללי של הפדרציה הציונית. למר ניומן לא היחה שום סמכות למנות את הנהלה, אבל למען חידוש העבודה הציונית היה צורך שמרדכי יופיע כפי שהוא הופיע בחסות השליחים. השליחים שלחו דו"ח לסוכנות היהודית, וביקשו לאשר את המינויים ללא דיחוי. הסוכנות אישרה את המינויים, אחרי שניומן הגיע לארץ ישראל (12.11.44).

הנהלת הפדרציה הציונית בתוניס החדשה לא רצתה לתת להשוה"צ דריסה רגל במוסדותיה, בשל התנגדותה של זו ל"החלוץ האחיד". באשר חזרתי מהמלחמה ומוניתי ע"י לשכת הקה"ל

ל כל
זודית
של הציונות
ם.
מם כחנועה
ם של הספריה
בה למרצים
בות לחנועה
עונגי שבת
בו בתוניס
ום שני חברי
נו ימים
וגילו להם
יס כבר בסוף
וח גדולות,
להם את הסיסמה
מקיבוץ דן,
בדידות,
יס. הרבר
הם. לכן,
במוסד לעליה
ולפא) והתנדב
עה. הוא קיבל

למזכיר הכללי, נתקלתי בקשיים גדולים מצד הפדרציה במילוי תפקידי, בשל היותי האיש העוזר להקים את התנועה מחדש.

יוסף פישר, מזכ"ל הלשכה של הקרן בצרפת, אשר היה חבר מפא"י, לא נבהל מהשמצות ולא נכנע ללחצים, ותמך בי כל הזמן. הוא נאלץ לבוא במיוחד לחוניס, כדי לשכנע את חברי הפדרציה על חיוניותו וכושר פעילותו של המזכיר. כך נשארתי בתפקידי עד לעלייתי ארצה בשנת 1949. המלצתו החמה של פישר ריככה את המתנגדים. בעזרת נשיא הלשכה בתוניס, מר שובר ברנס, הצלחתי לשתף את כל תנועות בחנופה גדולה למען הקרן הקיימת. במכתבו כותב לי מר פישר: "שמחתי, כי התמנית למזכ"ל של הקה"ל. אני יודע מזמן על רוח ההתנדבות הקושרת אותך למפעלנו. אני בטוח, כי תעשה מלאכה טובה. חזק ואמץ."

מתנגדי לא פעם אמרו לי בלגלוג: באן אין מקום לתנועת ה"שוה"צ, היא קיצונית מדי כשביל יהדות תוניס; חלוציות-בן, אבל עם דת. סוציאליזם - כן, אבל בלי מוקסיוזם. לא חתיה תקומה לתנועה זו בחוניסיה.

אתרי המלחמה כבשה הדת בתוניס מחדש עמדות נטושות, אפילו הניב הערבי-עברי באילו חזן למעמרו ההגמוני. היה בכך ביטוי של אכזבה בתרבות צרפת. אם עד למלחמה היו היהודים אדישים לכל הפעולות של התנועה הלאומית, הניאו-דסטור, זה בגלל שהצרפתים היו במקום, וזה נתן הרגש בטחון. התגברות הלאומנות הערבית צפנה בתוכה סכנה למצב היהודים. המושג עצמאות הפך יותר מותשי. היהודים רואים יום אתרי יום את החחזקות השכבה העילית התוניסית והחרפת דרישותיה הפוליטיות.

פעולת התנועה התחילה בשני מישורים: קליטה נערים בשקט ובסתר, ופעילות בין המבוגרים לשם משענת מוסדית וציבורית לתנועה.

בעקבות התעוררות הציונות, אחרי שתרור חוניסיה, התארגנה
 בקבוצה נערים חתח שם אגודה ציונית וחיקה, "אגורת ציון", שלא
 פעלה מאז שנוח השלושים, ושמשה מסגרת חוקית לנערים אלה עם
 ארכיון עשיר. הם פגשו את יצחק לוזון בעזרה חניכה מהשנה"צ
 הקודם, חמר בוקובה (חברת מושב משמרה). היא שמחה לעזור,
 כי השנה"צ עור נשאר בזכרונה חנועה קוסמת. גם יצחק חיפש
 ציבור צעיר, שיוכל להביא אליו את דבר השנה"צ. המגעים התבטאו
 בלימוד עבריה ושמיעה הרצאות על הארץ והקיבוץ. הקבוצה מנתה
 כ-10 צעירים בני 16-19, חלקם חלמידי ביה-ספר. הנערם הודיעו
 מראש, שאין בכוננתם להשתייך להשנה"צ. יצחק קיבל את החנאי,
 והם הסכימו, שהוא ידבר לפי השקפתו, על יסגד זה החרתבו
 המגעים, והקבוצה גדלה. מחוסר מועדון הזוג רפאל דארלט
 גר' דנו העמידו את דירתם לקיום חלק מהפגישות, וחלק אחר התקיים
 בחדרון, שהיה שייך לנתום ירושלמי, שכבר חזר ארצה בנובמבר 45.
 פעולה מקבילה היחה עם חניבים של יצחק, שבינחיים גרלו
 ובגרו. חלקם כבר היו אבורים בשבילנו. אחד מהם היה מזביר
 הנוער הקומוניסטי בחוניס (אנרי בוטכול), תברה אחרת היחה
 מזכירת אדגון הנוער הדמוקטי (לוסי זאדקה), אבל אחרים שיחפו
 פעולה ביניהם הסופר אלבר ממי, וד"ר גסטון כהן, בולקיה (הם
 היו בני 24-26). בצורה גלויה אך בלתי מחייבת-הסכימו לפעילות
 רעיונית, ציונית-סוציאליסטית בכיוון של השקפת השנה"צ.
 הקשיים שהיו לחנועה כשנים 30-35 כבר לא היו כשנים 45-46.
 לא היה מוזר לראות בנים ובנות מטיילים ביחד. דיבורים על
 סוציאליזם, על עלייה ארצה, היו כבר הרבה יותר פשוטים.
 אחרי משבר וויכוח פנימי בקבוצה הנערים החגבשה אצל רובם
 הזרות אויאלוגיה עם השנה"צ. הצעירים החליטו להגדיר את
 עצמם כקבוצה של השנה"צ. הם רצו לחוש את השנה"צ כתונים,
 על אף כל הקשיים. עם ההתגבשות הרעיונית החחילה הקבוצה לפעול
 במתכונת הקרובה לחנועה: קבוצה חינוכית, תלכושט שומריה, ארגון

זבר
 זזמן.
 ציה
 קידי
 בה
 ימח.
 הקהק"ל.
 אני
 ועת
 כן,
 יה
 אפילו
 ביסודי
 שים
 ולאומנות
 הפך
 השכבה
 בשקט
 יית

פ.ז.ה
 1946

פעילות צופית.

אתרי 10 תורשים החבר, שיש סיכויים טובים להקמת התנועה; ויצחק החליט להאריך את שהוהו בתוניס. לכן תזר ארצה, כדי לתביא אח משפחהו. בחקופת העדרותו התנועה המשיכה בפעילותה, ונעזרה בהרצאות על-ידי החוג של יום חמישי. שנה שלמה נמשכה עבודת ההכנה, יצחק תזר לתוניס, בקיץ 1946, בתורש אוגוסט התאספו קרוב לחמישים איש במסגרת חנועחית למתנה הראשון במונסטיר, עם תלבושת וכל סממני תנועת השוה"צ. זה היורה תפנית תשובה בהתפתחות התנועה המתחדשת.

אחרי המחנה חזרו החיים התקינים למסלולם: פעולות תנועתיות רגילות והכנת הבוגרים הראשונים ומייסדי התנועה לקראת ההבטחה השומרית. התקיימו סמינרים שונים בעיר ובמתנות. התכונו ליום הנכסף להתקבל למשפתח השומרים.

זה התגשם בטיול בתורף 48; תולקו שם סמלי הבוגרים בטקס שהתקיים לפנות ערב בפיסגת ההר בו-קורנין. חכרי גרוד הבוגרים הבטיחו את ההבטחה השומרית וקיבלו את סמל התנועה ה"חזק ואמץ" חלק מהם, בני 19-20, בכו מרוב התרגשות. במפקד היו קבוצות של כפירים, צופים וצופים בוגרים, בדרך כלל קיבלו כל המזריכים הדרכה בצופיות מרפאל והדרכה ציונית מיצחק. השוה"צ התושב שוב עבד לפי כל הסממנים של התנועה. גרוד הבוגרים החליט להוציא קבוצה ראשונה להכשרה לקראת עליה ארצה. הותלט לשחרר רק שלושה תברים להכשרה: אליהו בן אלוש (לולו, ישראל), בנימין אבו חצירה (בן) (פריז) ואסתר ביטון (ישראל).

ב-28 במאי 1947, הפליגו שלושת הבוגרים לצרפת והצטרפו לקיבוץ-הבשרה. החנועה הגיעה לשלב העליון בעבודתה: יציאת תבריה להגשמה.

לקראת היציאה היו קצת בעיות עם ההורים של אסתר, מדובר על בת תוניס, שעמדה לצאת ללא בעל "להרפתקאה" מסוכנת !! היא זוכרת עד היום את סטירת הלחי הראשונה והאתרוונה שקבלה מאביה,

כאשר הודיעה לו על כוונתה לצאת להכשרה. היא הוכיחה את עצמאותה ורצון עז לשכנע את ההורים, והצליחה, אביה כמעט בקושי סליחה על שיצא מגדרו; הוא לא החכוך להתנגד שתצא ל"שהאל", אלא חשש פן יקרה לה משהו, ולא יהיה מי שיטפל בה. השלישיה הגיעה לפריד, והצטרפה לקבוצת הכשרה צדפתית. הם טיפלו כחודש ימים בילדים מניצולי השואה, שרוכזו בבית הילדים על יד פריד, עד שעלו ארצה. כל ההכשרה השתתפה במחנה הילף של התנועה בלאק-דה-סרבייר, ולאחר מכן התמסרו להכשרה למש; חקלאות, בעלי חיים, מטבח וחי קומונה בחוות לרוש. החברים שהו אחד עשר חודש בהכשרה. בחודש אפריל 1948 יצאו למרסיי בדרך לעליה. במרסיי היתה בל קבוצה במחנה המפורסם גרנד ארינס וקיבלה במשך בשלושה שבועות אימונים צבאיים, למש טירונות, בהדרכת קצינים ישראלים. רק ב-17 במאי הפליגה באוניה "קדמה" כל הקבוצה ארצה. זו הייתה האוניה הראשונה שיצאה עם דגל ישראל בראשה יומיים לאחר הברזת המדינה. באיטליה תפשה המשטרה את האוניה ורק לאחר מאבקים בירורים הגיעה ארצה ב-30 במאי (היה יום ההולדת של אסחר). האוניה המתונה יום שלם עד שנכנסה לנמל, בשל הקרבות שהיו בחיפה, כל הנוסעים של האוניה הוררו בלב ים בסירות עד לעכו, וחתח משמר כבוד של חיילים ישראלים הגיעו באוטובוסים למחנה צהלית. אחרי יומיים הגיעו לקיבוץ ביח-זרע. קבלת הפנים הייתה חמה מאוד עם פרחים וממתקים, למרות הביצורים ומצב הכן שהוסיף לשרוד.

יצאת לווזון סיים אח שליחתו בנובמבר 47 וחזר ארצה. בלי שליח המשיכה התנועה בפעילותה בהדרכתם של חברי מפלגת השומר הצעיר (התוג של יום-חמישי). לחנועה היו קינים מלבד בתונים עצמה גם בערים סוסא ופירווייל. במקביל לתנועת ה"שוה" צ' החפשה חנועה צעירי ציון בהרבה עדי שדה, היו לה סניפים בביזא, בסוסא וכן בגאנס הדרומית. חברים נשלחו לאלג'יר

חנועה;
די;
ותה,
משכה
וט
ה
נועתיה
הבסחה
נו
בסקס
ובוגרים
ואמץ"
צות
שוה"צ
וחלט
אל),
קיבוץ-
ה
דוכר
היא
אביה,

להקים את התנועה וכן לקאזאבלנקה שבמרוקו. הם הצטרפו לתנועה העולמית "דרור" ולקיבוץ המאוחד הגדול והפתוח, שענה יותר לאופי של תנועה המונית. בתוך החנופה התארגן הגרעין הראשון לעליה, היו שרצו להפכו לגרעין צפון אפריקני, ולהקים קיבוץ צפון אפריקני ראשון בארץ. בתנועה המונית זו שכתוכה היו צעירים ברמות השכלה שונות, סטודנטים ועובדים, חילוניים ודתיים, פרצו ויכוחים חריפים על דרכה של התנועה - ויכוחים בין צעירים עצמם וויכוחים בין שכבת המדריכים והשליחים שהכניחו הרים וגבעות. השיתות האלו התקיימו בעיקר בחו"ם. לחברי "דרור" אי אפשר היה למכור לוקשים"; הם קראו עברית, עתונות ישראלית, וידעו שאי אפשר לשלוח דתיים אדוקים לקיבוץ לא דתי. כאשר פרץ המשבר בצ' כוסלובקיה, אחרי התאבדותו של מאסאריק ועליה הקומוניזם לשלטון, היה ויכוח ב"דרור", האם לחייב את השינוי הזה או להסתייג ממנו. עמדת השליחים היתה שלילית לעומת עמדת המדריכים, השליחים שנשארו בחו"ם בשנת 1948 היו אפרים פרידמן ורחל כהן ("רגבים"). חברת צעירי ציון שחזרה מישראל כשליחה. הם החנגדו, שהמדריכים יעסקו ב"פוליטיזציה מיותרת" לפני העליה ארצה. המדריכים עשו הכל כל הזמן הקבלה בין חברי השליחים של הקיבוץ המאוחד המטשטשים עמדות ובין הדיבורים של חברי ה"שוה"צ וחברי המפלגה הבורגנים, שלא טשטשו דבר והיו עקביים בהשקפותיהם. הרקע לפילוג נוצר דווקא מחוסר העקביות של השליחים של "דרור". לשם גיבוש עמדות ארגנו השליחים סמינר, שנוהל ע"י אפנים צור מקיבוץ מעגן מיכאל. לאחר הסמינר הסתבר, שהאידיאולוגיה - שהתבררם הגיעו אליה בכוחות עצמם ע"י עבודה עצמית ובירורים עם השליחים - היתה למעשה הרבה יותר דומה לזו של ה"שוה"מ מאשר לקיבוץ המאוחד. כך פדץ הפילוג הגרול בקרב תנועת "דרור", כאשר רוב האקטיבה וקבוצות צעירות עברו להשוה"צ בתחילת שנת 1948. כאשר אנשי דרור ביקשו להצטרף להשוה"צ; לא היה שליח ישראלי של השומר בחו"ם; נוצר מצב מוזר, שבו החנועה הקולטת,

השנה"צ, היתה הרבה יותר קטנה ופחות חזקה מאשר הקבוצה
המבקשת להיקלט. מצב כזה היה בלתי נסבל גם במחנה חברתית.
החרופה היתירה היתה להעלות את כולם ארצה ולהשאיר קומץ של
בוגדים להדרכה בתנועה.

השליח שהיה בפריז, ישראל הרץ (קורט) (עין שמו) כא
לחוננים לתקופה קצרה, כדי לארגן את הגרעין שייצא להכשרה
בלה-דווש אשר בצרפת, מתוך כוונה לאחר אוהל עם הגרעין הצרפתי
בקיבוץ בית-זרע.

פרק 7 - לחוג של יום חמישי

המשענת המוסרית והציבורית של התנועה ה"חוג של
יום חמישי". היה בדור מנסיון העבר, שהתנועה לא חוכל להתזיק
מעמד, אם לא יהיה ציבור מבוגר, שילחם אח מלחמה בקהילה
היהודית. שני חניכי תנועה לשעבר (אלבר ממי, הסופר הנודע,
רוד"ר גוסטון כהן-בולקיה) שיתפו פעולה עם מחנכם לשעבר יצחק
לנזון.

בולקיה היה שייך לחוג הסטודנטים, שהיו רגילים משנת
1934 להחאסף כל שבוע למסיבת ריקודים, והיו מארגנים טיולים
בסביבות חוננים או על שפת הים. הם גדלו וגם למדו יחד. לא
רק בבילויים עסקו, אלא קיימו שיחות רציניות על נושאים
כלליים. הפגישות התקיימו בדרך כלל אצל התבר אלבר כהן -
יונתן.

הסטודנטים היו מזמינים בשנת 1934 את אחד הקשישים של
התנועה להרצות על נושא ציוני או כללי. חמיד היו מופתעים
לשמוע תבדי תנועה לדבר על נושאים מדעיים בכיאות ובכיסחון,
למשל, הרצאות של יהודה ניר על ביולוגיה וחוקי מנדל, שהוסיפו
דעת גם לסטודנטים לרפואה.

הקבוצה היתה תמיד סקרנית ומוכנה לשמוע גם על היהדות,
בלי כל התתיבות משני הצדדים לפעילות נוספת משותפת.

לתנועה
רתר
הראשון
קיבוץ
היו
ים
כוחים
ם
ורניס.
ריח,
לקיבוץ
ור של
האם
היתה
בשנת
ניר
נסקו
שו הכל
זשטשים
בוגדים,
נ נוצר
כוש
יבוץ
התברים
ם
מאשר
רור",
לת שנת
ה שלית
הקולטת,

הקשר החברתי נמשך, עד שרובם נסעו לאלג'יר או לפריז להשלים את לימודיהם. בולם חזרו עם תארים של רוקטורים, עורכי דין או מהנדסים. כל אחד הקים משפחה וראג לפרנסתו.

כאשר פגש יצחק לוזון את ר"ר כולקיה ואת חניך התנועה

הכוגר מגדוד של הקה"ל, אלבר ממי, הציע להם להקים חוג כוגרים, אשר יקת על עצמו פעולה רעיונית, ציונית סוציאליסטית, בקן של השוה"צ. הם קיבלו ברצון את הדבר. אספו כמה ירירים, תברים מתקופת הלימורים, וארגנו חוג, אשר נקרא; החוג של יום חמישי-בירון שהתכנס בכל יום ה' בשבוע ודיכז ממיטב האינטלי-גנציה היהודית הצעירה (אצל ד"ר דן - ויליאם ז'אוי - ישראל). החוג לא רצה להתרחב ומנה כמעט שני מניינים. זה היה נסיון להקים חנועה ע"י ברידה מוקדמת של יחידים והכנתם לתפקידים בעתיד - חוך הנחה שעדיין לא הוכשרו התנאים להקים חנועה דחבה. כל צעד צריך להיות שקול וזהיר. הקבוצה שהתלבדה לאוהדי השוה"צ השתתפה בדיוני המועצה האידופאית הדאשונה של השוה"צ בפונטנבלו (פריז, ינואר 1946). לאחר מכן התקרב החוג למפלגת השוה"צ, ופעל בקהילה היהודית בהגשת עזרה רפואית ומשפטית ובפעילות ציונית.

הרחוב היהודי החתיל לראות את השוה"צ ראייה אוהדת יותר וודות לפעילות החוג, בל אחר הבין הרצאה, והשיחות היו ברמה גבוהה. כולם היו צמאים לשמוע ולדעת על ישראל ועל הציונות. אתרים הוזמנו לא פעם לשמוע הרצאות אצל "צעירי ציון", ונשוחיהם הצטרפו גם ל"ויצו", והיו פעילות בגני ילדים של הגיסו, במסיבות של הקה"ל וקרן היסוד, ובקבלת פנים של נציגי המוסדות הציוניים שביקרו בחוונים-אירועים אשר אירגן המזכיר הכללי של הקה"ל. החוג נסל על עצמו תפקיד רציני מאד בארגון ההגנה בחוונים, באיסוף נשק והסתרתו במקומות שונים בעיר, היחסים עם התנועה היו מאד הדוקים. התכרים עזרו בארגון מסיבות פומביות, ותמיד ביקרו במתנות התנועה. הם לא נרתעו מלהפגין את דעותיהם הפוליטיות, באשר חילקו

כרוזים נגד הרפעת קונצרט של מוסיקת וגנר הגרמני, ואף נאסרו ע"י המשטרה לחקירה.

החוג הפך לאס-אלט למפלגת השוה"צ, וד"ר זאני היה נציג המפלגה בפדרציה הציונית של תוניס. לבחירות לקונגרס הציוני ה-22 הופיע התוג ברשימה עצמאית בשם "מפלגת השומר הצעיר". שלושת המועמדים היו הד"ר זאני, רפאל ג'ודני וד"ר שולמית טייב (פריז).

אומץ רב היה דרוש בשנת 1946 (בימי המאבק בארץ) להופיע בציבור היהודי בחונים, אשר שלטה בו במשך עשרות שנים האידיאולוגיה של הרכיזיוניסטים, להגן על הסיסמה של אחות צמים בארץ ישראל ולהסיף ל"מאבק צמוד" ולמעשה ציוני-חלוצי. הידידים ניבאו כשלון חרוץ, וההפתעה היתה רבה; מתוך 2,000 מצביעים לקונגרס קיבלנו 400 קולות, בעיקר בעיר חונים. הבחירות עוזרו אח התנועה הוכיחו לציבור, שיש מקום לה להשומר הצעיר גם בארץ בעלת צביון מזרחי ערבי.

הצטרפותם של הרבה צעירים מלבד המדריכים תיזקה בהרבה את מעמדה של השוה"צ בפדרציה הציונית, כלשכת הקה"ל, במשרד העליה וגם בארגון ההגנה. החנועה זכתה לעמדה בכירה בציבור, הודוח להצטרפותם של מדריכי דרוו, שהיו בעלי יכולת ונסיון. יחד עם חוספח הכות הרצינית והיסודית נוצר מצב של אי-יכולת ספיגה וקשיים חברתיים בגלל השוני בשיטות עבודה ודגשים שונים בפעולות. המיזוג היה קשה גם בגלל העוברה, שלא היה בזמן גורלי זה שליח ישראלי של השוה"צ בתוניס, שהיה ביכולתו לנצל את החוספת הזאת, ולרחום את התנועה המתחזקת והמודחבת לגיבוש הנוער הציוני בחונים.

אל נשכת, שהיחה תקופה של החעוורות ציונית, תקופת הלהבות עם הכרזת המדינה ומלחמת העצמאות. למעשה החמצנו הזדמנות הסורית ליציאה למדחב. ההנהגה העליונה לא הצליחה

להשלים
כדי דין
חנועה
וג
יאליסטיה,
ידידים,
של יום
אינסולי-
ישראל).
נסיון
ידידים
עה
דה
נה של
רב החוג
יח
יחד
ברמה
ונוח.
של
נציגי
זכיר
ם
ם

חמש תנועות נוער ציוניות פעלו בתוניס: השוה"צ, דרור
חורה ועבודה, גורדוניה ובית"ר. לכולם היו נציגים בפורציה
הציונית, גם תנועת ויצ"ו פעלה במרץ, ושיתפה פעולה עם כל
הגורמים הציוניים.

מחוץ לפורציה הינן שתי תנועות צופיות: "או.או.זי.זי"
ו"א.א.א.א.א.א.", שהיו אוהרות את הציונות ותרמו את חלקן בפעילות
הקהל"ל.

ברובע התאדה פעלה "החברה אמנותית העברית" (סאח),
שהציגה מתזות בשפה העברית על נושאים תנ"כיים. התנועה
הרב ציוניסטית הוציאה עתון שבועי "לה גאזט ד' ישראל"
בעריכתו של אנדרה סממה, והציונים הכלליים הוציאו את העתון
"לה וואה זויף".

אם לפני המלחמה העולמית השנייה לא היו קיימות בכלל
מפלגות ציוניות בתוניסיה, הנה בשנת 1949 היו לרוב המפלגות
הציוניות הישראליות שליחים בתוניס וחוגים פוליטיים;
לדברי ציוניסטית היה חוג על שם מקס נוררו, להשומר הצעיר תוג
של יום תמישי, למפא"י, להפועל ה זרחי ולציונים כלליים, היו
חוגים פוליטיים משלהם.

בראש משרד העליה עמד כקצין העליה העו"ד אלי אוזין גראסה.
לסוכנות היהודית היה משרד גדול ברחוב דה מאץ, בהנהלתו של
השליח נתום דווינגר.

משרד הנוער והחלוץ סיפל בכל התנועות החלוציות, ועזר
להן לארגן מסיבות פומביות בחגים.

עד להקמת מדינת ישראל השתתפו רבים מיהודי חוניסיה
בהעפלה בכל הדרכים; חלקם נעצרו באוניות המעפילים, והובל ע"י
הבריטים לקפריסין; אחרים הוברחו דרך האוויר עם ניירות
מזויפים מתונים לצרפת, לשם הפלגתם באוניות מעפילים, שעברו
בנמלי צרפת ואיטליה. כך הוברח גיסי בן ה-17, אלי חדר,

לשגר בזמן את השליח. קשה היה להשתחרר מהגישה, שהתנועה כתונים היא סניף של התנועה הצרפתית. גישה זו לא פעם גרמה נזק לגיבוש התנועה והלרחבתה בזמן המתאים. במשך שנים אף שליח לא קיבל את התנועה מידי השליח הקודם ממש, חמיד היחה הפסקה ארוכה של חודשים בין יציאת השליח מתונים ובואו של השליח החדש.

כבוא הזמן הגיע השליח משה שם-טוב (ישראל), וגם הוא היה בדעה, שכמצב שנוצר רצוי לשלוח את כל האקטיבה (חברי דרוור לשעבר וותיקי ה"ש"צ) להכשרה.

הגדעין שהיה בהכשרה בלה רוש אשר בצרפת ואחר כך בקיבוץ בית-זרע ייסד את קיבוץ כרמיה.

כתונים נשארה קבוצה של כ-20 בוגרים, המדריכים איש-איש את קבוצתו המורכבת מתלמידי בתי-ספר, ובעצמם מקבלים הדרכה מהשליח מישל שם טוב המלמד את תולדות התנועה והשקפת עולמה.

בקיץ התקיים המחנה הגדול כבוזו (אלג'יריה); השתתפו בו יותר מ-150 צופים, כמעט כולם משכבות הבורגנות היהודית הזעירה. תלמידים מבתי-ספר "אליאנס" ו"ליסה קארנו" ותלמידות מבית ספר "פאול קומבון" ו"קולג' מונפלרי".

לאחר המחנה החלה פעולה חינוכית רצינית לפי תוכניות עבודה של קבוצות שומריות בצרפת ובארץ. מישל הקפיד מאד על ביצוען תוך התאמה לצרכים המקומיים.

בגבור זרם העלייה אדגנה התנועה קבוצות עולים בשם "בני עבודה" אלה הם חברים בני 20-25, שהיו מוכנים לעלות ארצה מיד, בגלי הכשרה רעיונית מעמיקה, ולנסות חיי קיבוץ.

הקבוצה הראשונה יצאה בחזילת 1949 עם משפחת רפאל וארלט לצרפת להכשרה במרסיי ומשם לארץ ולקיבוץ דן.

ברככה מתונים לאלג'יר, באוירון מאלג'יר לצרפת ומשם באוניה ארצה.

הפעילות היהודית והציונית נעשתה לעיני כל, לאור היום וללא שום הגבלה. אבל לאט-לאט, בגבור כוחה של חנועה השחרור הערבית המקומית של הניאו-דסטור, התלו החששות להטריד את מנהגי היהדות החוניסאית, וכפרט את המנהיגים הציוניים.

קרנה של החנועה עלתה בציבור, ורכים מהנוער הלומד נמשכו אליה. זה אילץ את ההנהגה העליונה לשגר שליח נוסף לתנועה בחוניס. כך הגיע משה מזרחי, גם הוא חבר נחשונים. עד 1958 עבדה החנועה בחקן של שני שליחים. הקן עבר לבנין יותר גדול בסביבות הגן של בלוודר ברחוב פנהלון - בית בן המיטה תדרים מקושטים; לפי הקבוצות, בתמונות רבות מנוף הארץ. בחדר אחד היחה חלוקה מפה גדולה של מדינת ישראל, ועל ידה - באותיות גדולות - "אשרת הזכרון" של החנועה. מגרש רחב מסבך לבית שימש לפעולות צופיות ולמיפקדים עם הנפת דגל ישראל. ראוי לציין, שהמועדון היה סמוך לתחנת המשטרה; וזו לא בלבד שלא היחה מקור להטרדה, אלא אף שמרה למעשה על הקן כל השנים עד לחיסול החנועה.

משרד עליית הנוער המטיף לארגן קבוצות נוער לעלייה באמצעות בחי-ילדים באירופה למרות האסון הבכד שקרה בנובמבר 1949 לאחת הקבוצות, שיצאה לאוסלו במטוס, שהתרסק זמן מה לפני הנתיחה. מאז הלורייחס של 27 הילדים בחוניס (1.12.49), הקהילה היהודית היחה שרויה בזעזוע קשה.

למרות המשבר הכלכלי החמור בישראל לא פסק הלחץ לעלייה, ומשרד הסוכנות היהודית ברחוב מץ היה עסוק מאד בטיפול בבקשות הרבות לעלייה.

כל הפעולות הציוניות לא נחקלו בקשיים לא מצד הצרפתים ולא מצד הערבים. השליחים פעלו בחופשיות, אך כאשר מישהו העיר

להם, שלא רצוי שיחאספו ככיכר "לא פאסז", כשהם לבושים כולם
אותו מעיל ישראלי אפור, מכיוון שזה מעורר חשומת לב - מיד
הלכו לקנות לעצמם מעילים שונים.

דוגמא למידח הביטחון, שהנוער היהודי חש בחוניהם, אפשר
לראות בעובדה, שבוגרים ובוגרות של השה"צ היו יוצאים
בחולצותיהם הכוחולות - אחרי הפעולה של עונג שבח מהמועדון
לכניש הראשי לחפוס טרמפים למחנה המרוחק עשרות קילומטרים,
ולא היו מפסיקים את שירחם גם בעוברים בישובים ערכיים.

התעוררו קצח בעיות עם חנועות אחרות, שאפו להצר את
צמחי השה"צ; אולם הנוער היהודי היה אחרי מלחמת העולם ה-2
פחות יוחר לרעיונות חדשים ונלהב יותר לסוציאליזם ולחילוניות,
והוא מצא את דרכו לשה"צ דווקא.

כמו בשנים עברו, למסיבה השנתית של ההנועה באולם הגדול
של "סוסיאטה פרנסייז" נהר ציבור יהודי ולא יהודי. החוג
הרמטי הציג את "אחי גיבורי התהילה", או "בערבות הנגב"
ועוד. המקהלה ולהקה המתול קצרו חמיד תשואות סוערות.

ב-30.3.50 נחנך מועדון מפ"ם ברחוב קולמר, ובערב
הפתיחה נאמו חברי החוג, ר"ר בולאקיה, ד"ר זאוי, נציג
הפדרציה הציונית ד"ר ברטבס, עו"ד טוביאנה ודמונד סדפחי
מקיבוץ רגבים, שחזר לחוניהם כשליח חנועתו צעירי-ציון דרוז.

החנועות ההלוציות הפכו את החג היהודי הדתי לחג לאומי
ישראלי, והעתיקו את המרכז מבינת-הכנסת אל מרחב היער ולאולמות
הגדולים מציד. הודות לנוער הציוני למד הציבור היהודי כולו
להכיר יותר את ערכי יהדותו וחוכן חגיו הלאומיים.

נסיונות לארגון ההגנה בחוניהם כבר היו בשנת 1943,
עם נואם של השליחים הדאשונים. הם הקימו תאים בעזרת תכרים
מצעירי ציון ומבינת"ר ושני אישים הבולטים ביותר של הקהילה
היהודית, עורכי הדין אלבר בסיס ופאול גז. רק ב-1946-1947

ה
ם
ר
ץ
ני
ר
ע

דורחב מעגל הפעילים, ובצרפת אורגנו קורסים להכשרת מפקדים לקבוצות ההגנה. כל התנועות החלוציות השתתפו בהקמת תאים להגנה עצמית לשעת חירום, על מנת להבטיח את חייהם ואת שלומם ורכושם של יהודי המקום ובמיוחד של יהודי הגיטו שהיו חשופים יותר לכל פורענות. ביוזמת המחלקה לנוער והחלוץ הוקם בשנת 1948 הגוף שהיה ממונה מטעם המדינה ומטעם המוסדות הלאומיים לארגון ההגנה בצפון אפריקה.

הסמינר הראשון במהסיי שנמשך חודש ימים התקיים בכך בשנת 1947. כל החנועות השתתפו בו וגם חברים מאלג'יריה ומרוקו. בשוכו לעירו הפך כל אחד מהמשתתפים למפקד קבוצה, והוטלו עליו חפצרים רציניים ומוגדרים. פעולות אלה נמשכו למעשה עד תימול כל החנועות הנוער בתוניסיה.

בזמן מלחמת השחרור בארץ, כשהיתה מתיחה מסויימת בתוניסיה, היו החברים מקבלים את ההחראות על כך מעו"ר פצול גז ז"ל, שהיה איש המודיעין שלנו. היו לו קשרים עם המשטרה ועם השלטון הזרפחי, ומכנו עליו כל הזמן.

כשהיתה סיבה לחשוש מפני פורענות, היינו נערכים בתוך הגיטו עם תוכנית מפורטת מראש, עם מפה ביד; זו היתה עבודה של מטכ"ל צבאי ממש, היה ריכוז של נשק קל (אקדחים, רובים) ונשק קר (סכינים ומקלות).

ד"ר ויליאם זארי ואשתו ג'ינט פעלו רבות בארגון ההגנה, ולא פעם נאלצו להוציא את הנשק מהבית, מחשש ביקורת משטרתית הנגרמת אחרי הלשנה, ולהעביר אותו לבתים אחרים.

הנשק נאסף ונקנה בדרום תוניסיה אצל הערכים, שהשיגו אותו מתילים בזמן הפלישות בדרום. אולם למעשה לא היו התפרעויות כלפי היהודים עד 1952, כאשר היתה ההתפרצות הראשונה, שגדמה למותו של יהודי אחד.

לציון המועדים נהגה חנועת השוה"צ להופיע עם מקהלה גדולה. קבוצת הרקדנים של התנועה היתה מן הטובות בתוניסיה. התנועה הופיעה בכל מינוי מסיבות של ארגונים ציוניים ויהודים. (קק"ל, ויצ"ו, הקהילה היהודית), כן היו הצגות תיאטרון בחגים ועצרות גדולות לציון מרד גיטו ואדשה, שהתקיימו בבית הקולנוע הגדול "לה קוללה".

מבחינה תקציבית התקיימה התנועה ע"י חברי ההנהגה הראשית עצמם וקבוצת הבוגרים. ההכנסות מהתוץ היו מועטות מאד. הג'וינט תמך תלקית בקיום שיעורי העברית, וגם הקציב פרודוקטים בשביל המחנות. חלק מהתקציב הושג ממפעלים ונשפים שאורגנו לצורך זה.

סמינר רעיוני למורים נערך פעמיים בשנה למשך שבוע ימים באבסוניית נוער (אורבג' דה לה ג'ינס). התכנית כללה שני תקלים: חלק רעיוני וחלק פדגוגי של הרדבה ותוכנית עבודה.

בתחילת 1950 הגיע השליח אהרון קוסטי (קשת) מקיבוץ נחשונים. הוא החליף את מישל משה שם טוב אשר חזר כמה חודשים קודם לכן לקיבוץ. התנועה היתה תזקה, ונציגיה היו בכל המוסדות הציוניים והיהודיים, הידות לתכדי החוג של יום חמישי שהיו פעילים מאד.

אחרי שהקשישים של תנועת השוה"צ ושל תנועת דרור אשר הצטרפו אלינו יצאו להבשלה, נשארו שתי פלוגות בוגרים (של צבי כהן-טנוזי ושל דימונד סטרנק (שניהם בישראל) שאהרון קוסטי החתיל לעבוד איתם. לרוב הבוגרים היו קבוצות צופים-בני מצדה; הקבוצות של הצעירים ביותר היו מעורבות-בנים ובנות, בשכבה הבינונית של בני ה-13 וה-14 היו קבוצות בנים לתוד ובנות לתוד. בשכבה הבוגרת שוב היו מעורבים הבנים והבנות, והם היו את הגרעין שהתכוונן להכשרה. בקנים של סוסה, ספאקס ופרוויל היו יותר ממאה חניכים בכל אתר.

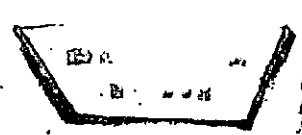
השירה מילאה חפקיד מרכזי בכל האירועים של התנועה. מלבד שירים ישראלים שרו התכרים שירים בצרפתית, ביידיש, גרוסיט, ברומניח, בפולנית, וגם באוקראינית ועוד. לא חמיד הקינו כולם את חוכן המילים, אבל המנגינות היו יפות ומתאימות לאירוע: במסיבות במועדון, בצעדות של הכבישים ומסביב למדורה. החברים דשמו אותם בפנינקסים בכתוב צרפתי. עדיין פנקסי שירים מסוג זה שמורים אצל כמה תכרים.

לסימן מקשר בין החברים שימשה השריקה המיוחדת של התנועה. שריקה זו היחה נשמעה גם בקן של פריז וגם בקן של בריסל. אחה יכול לשרוק ברחוב, ואם נמצא חבר תנועה בבניין סמוך הוא ענת מיד בשריקת חשובה. השריקה היחה במקום קריאח החבר בשמו לסימן החברות של התנועה.

כאתר המועצות של התנועה החחימו החברים יהודים רבים על מחאה נגד רדיפת יהודי עיראק, ושלחו אה המתאה להסתדרות הציונית העולמית.

בדצמבר 1951 הגיע השלית דוגי עמירם, חניך קן בלגיה וחבר קיבוץ העוגן. כאותה תקופה גברה בתוניסיה התסיסה נגד השלטון הצרפתי. החקיימו הפגנות, שכיחות וחהלובות כתונים ובערי שדה. התנגשויות בין הצבא הצרפתי ובין ההמונים המפגינים היו אלימות, וחמיד הסתיימו בכמה הרוגים והרבה פצועים.

חביב בורגיפה, שעמד לפתוח ב-18.1.52, אח הועידה של הניאו-דססור, נשלח למעצר בית בטאברקה. המתיחות בין התונים והצרפחים הלכה והחריפה. מחאה שהניאו-רססור הצלית לשגר לאומות המאוחדות משכה עשרות עתונאים זריס לתונים - דבר שהעמיד אח המשבר התוניסי כמרכז ההתענינות הבין-לאומית. המחיישבים הצרפחים בעלי האדמות התנגרן לכל ווייתור, ודרשו מהשלטונות לפעול ביר חזקה נגד הערבים. למרות כל זה המשיכה התנועה בשיגרת עבודתה, והנוגדים אשר עקבו אחרי המאורעות

לא פסקו מלקיים את כל הפעולות שלהם.

במועדון מפ"ם נערכה מסיבת פרידה לחבר הראשון של החוג העולה ארצה, ד"ר ויליאם זאוי, הוא ואישתו ג'ינט רבת הפעלים ושני ילדיהם הקטנים. קיבלתי את פניהם באמצע שנת 1950 בנמל חיפה, הם נקלטו מיד בקיבוץ דן, אשר בו אמורה הייתה להתרכז קבוצה קטנה של יוצאי תוניס.

הנהלח החוג עברה לידי ד"ר ג'יאקומו לומברנוזו (ישראל ז"ל). אשתו אלו עשתה את ביתה אכסניה לשליחים ישראלים שהגיעו לתוניס, ופעלה רבות בקרב תנועת ויצ"ו. כל ילדיהם היו חברים בתנועה, ועד היום הזה הינם חברי קיבוץ.

שליחי התנועה זוכרים עד היום לטובה את המסיבות שהתקיימו בכיחם ואת תחושת הבית החם, שהמשפחה המופלאה הזו העניקה להם.

בשנים שנים 1954 ל-1958 זכתה התנועה לראות כמה מחניכיה, אשר הקימו כארץ את קיבוץ כרמיה, חוזרים לתוניס בשליחיה. חופעה זו המחישה את הרציפות ההיסטורית של השומר הצעיר. הגרעינים שעלו ארצה בשנים אלה השלימו את קיבוץ פרמיה ואת קיבוץ חצור. הגרעין האחרון הגיע לקיבוץ נגבה, ובודדים הצטרפו לגרעין צרפתי-איטלקי ועלו לקיבוץ ברעם. המחיחות בתוניסיה הלכה וגברה. שורדי דרכים ערבים (הפלאגה) התחילו להתנפל על נמשקים הצרפתיים הפזודים כרחכי המדינה, לשדוד אותם, ולהדוג את הצרפתיים שעומרים למכשול בדרכם.

המרד שאירגן הניאו-דסטור נפסק רק, כאשר ראש ממשלת צרפת מנרס פרנס הגיע לתוניס והצהיר חגיגית, שצרפת מכירה בזכותה של חונסייה לאוטונומיה פנימית. בורגיבה שהיה בגלות חזר ב-1955 לתוניסיה באוניה, ונחקל כנמל לאגולט ע"י המונים כמנצח. בין מקבלי פניו היו גם נציגי הקהילה היהודית.

שלושה ימים לאחר מכן נחתמו בפריז ההסכמים בדבר אוטונומיה, והביב בורגיבה המנהיג קרא לעם התוניסי להשתתף בכתירות הכלליות, וליהודים קרא לדאוג את עצמם בתוניסיס שווי זכויות. כאשר הציג בורגיבה את ממשלתו החדשה היה בין השנים שר יהודי אחד (אנדרה ברוך). בכך ביקש בורגיבה להפגין את המגמה הליברלית המדריכה את ממשלתו.

האוטונומיה הפנימית היחה שלב בדרך לעצמאותה המוחלטת של חוניסיה, שעליה הוכרז ב-20 במרץ 1956. שנה לאחר מכן הדיחה האסיפה הנבחרת את הביי, ומינתה את בורגיבה לנשיא ראשון של הרפובליקה התוניסיה. לאחר חודש הכריז שר החוץ חוניסי, כי "חיהודים התוניסיס גופם בחוניסיה ולבם במקום אחר". הכרזה זו עוררה הרגשה אי-נוחות בציבור היהודי, שבחלקו הגדול הביין את הרמז. חלק של הקהילה היה מוכן לנסות להיקלט בחוך החברה החוניסית החדשה. מעניין לציין, שחוניסיה לא נהגה בהתחלה כמו אלג'יריה; תיסול הקהילה היהודית. השנים 1956-1957 עברו בלי בעיות מיוחדות מלבד כמה הגבלות שהוטלו על התנועה הציונית (איסור על איסוף כספים). אפילו תיסול בית המשפט הרבני העתיק, ותיסול הוועדה הקהילתי והפיכת בחי הקברות הישנים לגן ציבורי - לא גרמו לזעזועים גדולים בציבור חוץ מאשר בחוגים הדתיים. העתון "חוניס סוציאליסט", שניהל מאבקים גדולים למען העם התוניסי, חדל להופיע. כל חברי המערכת עברו לצרפת. העתון "לה גוט ד' ישראל" הציוני הרביזיוניסטי הפסיק את הופעתו.

בזמן מבצע סואץ גברה המתוחות, הערבים והעתונים התוניסיים הצהירו על אהדתם למצרים. היהודים התלו תושבים לתייהם. פעילות ההגנה היחה נמרצת מאד; כוגרי התנועות החלוציות חפסו עמדות בעיקר בגיטו. הוקם קשר טלפוני בין היחידות, חלקן מצויידות בנשק וחלקן באלות; אך אחרי זמן

מה רפתה המחיתות, והחיים חזרו למסלולם התקין. . .
שערי חנוניסיה נשארו פתוחים לכל, והיהודים יכלו לצאת
ממנה כרצונם. הפקידים היהודים המשיכו לעבוד במשרדי הממשלה
ולצאח, לשליטות מסעמה. אמנם תהליך הערביזציה היה מהיר,
והפקידים היהודים שיועו דק ערבית מזוכרת לא יכלו לעמוד
בדרישות הנוהל, שחייבו ידיעת הערבית הספרותית, ועל כן העדיפו
להתפטר מרצונם.

המשרות שהתפנו ע"י הצרפחים ונמסרו ליהודים -- בשל
כשרונם ויכולת אהדת הערבים בלפיה - עברו אט-אט לידי הערבים.
הערביזציה הורגשה גם בבתי-ספר, ועל כן העדיפו היהודים
לשלוח את ילדיהם לבתי-ספר של המשלחת הצרפתית, כדי לא להינתק
מהתכונות הצרפתית.

למרות המשטר הליברלי פורקה בפסח 1956 הפדרציה הציונית.
השידור השבועי בן תצי"השעה", שהוקדש ברדיו חוניס לענייני
יהדות, החליף את שמו מ"קול ישראל" ל"מחשבות יהודיות".
שליחי כל החנועות, של החלוץ ושל הסוכנות, הוסיפו ככל
זאת לפעול, בלי כל הפרעות מצד השלטונות. אולם יום בלפור
חדל להיות תג רשמי במדינה.

השינוי הגדול החל אחרי נאומו של שר המשפטים אחמד מסטיחי
ב-16 ביוני 1958, בו הדגיש, "שאלה החיים כאן אבל עיניהם
מפנות לישראל ואלה הפועלים לטובת הציונות מוטב שיכלו להם
לטובתם ולטובת חנוניסיה".

החברים שעסקו באיסוף כספים למען הקק"ל בעיר סוסה נעצרו
ונשפטו למאסר ולקנס כספיים. חלק מהשליחים העדיף לעזוב את
חנוניסיה.

ב-1958 הגיע השליח דב פודר (קייבוץ חצור) במקום יהודה
ניר, שחזר לקייבוץ גן-שמואל. הדרכון השוויצרי של דב איפשר

ם בדבר
ניסי להשתתף
כתוניסים
חדשה היה בין
בורגיבה

ותה המוחלט
ה לאתר מבן
יבה לנשיא
יו שר החוץ
ולכם במקום
היהודי,
יה מובן
ניין לציין,
הקהילה
ותדוח מלבד
על איסוף
וחיסול
ציבורי -
גייס הדתיים.
גדולים למען
ו לצרפת.
הפסיק את

עתונים
החלו חוששים
החנועות
שלפוני בין
אחרי זמן

לו לפעול בחופשיות גמורה ככל המדינה. הוא היה פטור מלהחתיים את דרכונו אצל השלטונות מדי שלושה חדשים - שלא ככל שאר השליחים, שנסעו לאיטליה לכמה ימים מדי פעם.

הפיחות כדינר התוניסי וחוסר היציבות הכלכלית הביאו לעזיבת חלק גדול מהאוכלוסייה היהודית לישראל, לצרפת ולקנדה.

התנועה הפסיקה לקיים סמינרים ומחנות בצרפת מסיבות כלכליות ופוליטיות מובנות. הסמינרים של התנועה התקיימו בעיירה קיט לה סולאט הדיקה מתושביה כחורף; והתנועה יכלה לשכור דירה שלמה במקויר זול, או בעיר זאגואן במרכז המדינה בכית-מלון שכבעלות ערבית זה הי בית נחמד מאד על הגבעה בתוך ים של אוכלוסייה ערבית. עשרות הצעירים והצעירות שהשחפזו בסמינר הרגישו את עצמם בטוחים.

רוב המחנות של התנועות התקיימו על-יד העיר ביזרטה. כ"יער הארמל", באמצע היער הוקם מחנה אוהלים.

תשליחים הנותרים היו רשומים כמורים לעבריה, ותלקם אף עסקו בהוראה, בעיקר בגיטו במסגרת הקהילה היהודית או כעוזר הועד של הג'וינט, נו פטי (צעירינו), - לה גרדרי ישראלית (גני ילדים), - לה גוט דלאה (טיפת תלכ) "לאו.ז.ה." (עזרה לתולים) - מוסדות חשובים לילד, לחולים ולמשפחות נזקקות שהיו מותרות עריין לפעול רשמית.

המשבר הפוליטי שנגרם אחרי מאורעות ביזרטה ב-1961, כאשר הצרפתים רצו להתזיק בכוח בבסיס הימי בלי הסכמת ממשלת תוניסיה - גרם לעלייה פתאומית של גל אנטישמי אצל חלק מהאוכלוסייה המוסלמית, ולהגירה המונית מכל שכבות הקהילה היהודית.

משבר ביזרטה ביולי 1961 פגע בתנועה באמצע מחנה קיץ של שלושה שבועות. יותר ממאה חניכים של השוה"צ ויבעים חניכים של תנועה האיתוד מצאו עצמם בחורף שדה קרב, שנערך

בין הצבא הצרפתי והצבא התוניסי. בקושי רב הצליח השליח דב פודור, שהיה אחראי למחנה, להעביר את 170 החניכים לעיר ביזרטה הקרובה, ולאכסן אותם בבית של האו.ז.ה., בהשאינם בשטח אף כל הציוד, שנשרף במהלך הקרבות. יהודי ביזרטה עזרו לחניכים, וסיפקו שמיכות ואוכל עד גמף הקרבות. המלחמה בביזרטה היתה קצרה יחסית, ונמשכה כשכוע ימים, אך אכזרית מאד עם קרוב לאלפיים קורבנות. כעזרת יהודי ביזרטה הצליח דב פודור לארגן שיירה של מכוניות ודשיונות מעבר דרך המחסומים של לגיון הזרים ששלטו ככבישים. כל החניכים הגיעו כשלום לחוניס, והתפזרו לבחיהם לשמתת הוריהם הדואגים.

גרעין "נבטיס" היה האחרון שעלה מתוניס ארצה לקיבוץ. למרבה הצער, לא השכילה ההנהגה העליונה להעבירו לקיבוץ כרמיה, שאליו היה קשור מהרבה כחינות, ובמקום זה נשלח הגרעין לקיבוץ נגבה, שהיה במשבר תמור, ותלק מבניו והצעירים עזבו אותו. חברי הגרעין לא מצאו בנגבה שכבה חברתית שתקלוט אותם; ואמנם לאתר כמה זמן אחרי הצבא, עבר חלק לקיבוץ כרמיה, וחלק עזב את הקיבוץ. גרעין "נבטיס" היה ברמה כללית ותנועתית טובה, קרצה מלוכדת עד היום הזה, ולא היה לה מזל להמשיך בתיי קיבוץ. בחקופה זו של 1958 - 1962 היה החוג של מפ"ם פעיל מאר, ועזרתו ניתנה לכל התנועות: בכסף לעולים תסרי אמצעים; בהוצאת דרכונים, וכבריקות רפואיות.

ד"ר למברוזו ואישתו אלן עלו ארצה בעקבות ילדיהם. הנהלח החוג עברה לזוג דופאים, אנדרה ושולמית טייכ, שהמשיכו את פעילות החוג, עד שכל החברים עזבו את תוניסיה.

השליח האחרון היה דב פודור, שעזב את חוניס בפברואר 1962. משרד הסוכנות היהודית היה עוד פעיל, אבל על השלט על דלתו היחה כחובה רק המילה "סוכנות". כריחת היהודים היא שגרמה להפסקת כל הפעילות היהודית והציונית.

לא היה קל לכווגרים האחרונים לשרוף את רוב התומר של התנועה, שלא ניתן להעבירו לאירופה. פעולה זו נמשכה זמן רב, כי לא רצו לעורר חשומת-לב באריפת ענק ליר המוערוץ. הציווד והרהיטים נמכרו למפקר תחנת המשטרה.

זה היה הפרק האחרון בתולדותיה של תנועה מפוארת וגדולה בתוניסיה.

ל ס י כ ו ם

תוניסיה היתה על המפה לפני הקמת התנועה הציונית העולמית. ב-1898 היה קיים בתוניס גרעין ציוני "הנוער הציוני". ב-1900, בקונגרס הציוני ה-4, הבטיח הרצל כי יעשה מאמץ לעזור להקמת תנועה ציונית בצפון אפריקה.

רק בקונגרס ה-12 (1921) ייצג את הציונות התוניסית יהודי מצרפת, מרסל גינזבורג. מאז היו בקביעות נציגים תוניסיים בקונגרסים הציוניים; אך השתתפותם היתה סבילה בגלל העובדה, שכל הדיונים התנהלו בגרמנית או ביידיש, רק כבוא האסונות של מלחמת העולם ה-2, השתפר מצבה של התנועה הציונית בצפון אפריקה.

עתונים ציוניים הופיעו כל הזמן מהתחלת המאה עד לעצמאות תוניסיה.

העם התוניסי הוא עם סבלני, אדיב ומסתגל, אולי הורוח לכיבושים הרבים שעברו עליו במשך דורות רבים. הקהילות היהודיות בתוך העם התוניסי נשארו כל כך שלוות בתוך מנהגייהן ואמונתן, כל כך זרות לכל המחחים. לאושרה, הקהילה היהודית לא נפגעה מבל חפוגרומים, שהיו מנת חלקם של יהודי אירופה. לכן יש אצלם מה שנקרא שמחת חיים, אושר של מזרחיים עם סלוח נפש ורוחב לב.

הערבים, האירופים והיהודים היו כל אחד בתוך עולמו. המגע בין שלוש התטיבות הסוציאליות היה רק במישור הכלכלי והמקצועי. המסגד, הכנסיה ובית-הכנסת היו את חייהם זה בצד זה. אפילו המפגש של הנוער בבתי-ספר לא גרם למיזוגם. אחרי הלימודים היו מעט מאד מפגשים חברתיים.

היהודים היו במצב מוזר: בעיני הצרפתי נחשבו כילידים - לכך לא חשובים ולא מסוכנים; אולם בעיני הערבים נתשבו היהודים כתוצר החרבות הצרפתית. היהודים היו מזרחיים בשביל הצרפתים ומערביים בשביל הערבים.

השפעה הצרפחים סמריה או גלויה הוציאה את היהודים מהגיטו מהרגל אבוה ומנהגי פולחן עתיקי יומין לתרבות מודרנית. היהודי התליף קודם כל את לבושו, אחר כך אח לשדנו-מניב עדבי-יהודי לצרפתי, ואחר כך את התנהגותו והלך מחשבתו; כשרון הסתגלות של היהודי איפשר לו להתערות ולהתבלבל בתרבות החדשה. רק על קרקע פוריה זו יכלו העקרונות של השומר הצעיר להכות שורשים.

תנועה השומר הצעיר בחוניסיה היתה תנועה נוער ציונית מודרנית ראשונה בכל צפון אפריקה, שיצקה דפוסים חינוכיים וחדות, ושימשה מופת ודוגמה לבל שאר תנועות הנוער שקמו בעקבותיה ולמדו מדרכיה ומנסיונה. היא היתה תנועה מהפכנית, שניסחה לעצב אח הפרט ולהכינו לקראת משימות ההגשה והעליה. גורם נוסף להתפתוח זה היה דיכוי האוכלוסיה היהודית בעיר תוניס ומביבחה (2/3 של יהודי תוניסיה).

הסגולות המיוחדות של יהודי תוניסיה, כוח הסתגלותם למצבים שונים, דמחם הכלליה והשפעת האידיאולוגיה של בל תנועות הנוער שפעלו שם - עזרו לא במעט לקליטתם בארץ ישראל. הם פעילים בכל ענפי הכלכלה וההשכלה וחלקם נכר גם בהתיישבות העובדת.

מ פ ג ש

באחת הישיבות של הוועד ה. ל של הקיבוץ הארצי-הנפגשים
שני חברים, האחד קיבוצניק ממרכז הארץ והשני-בן הדרום.
ביניהם מפריד דור שלם של חיי תנועה; אולם הדבר המיוחד אותם
הוא, ששניהם היו חברי תנועה השומר הצעיר בתוניסיה. אחד
מהתנועה הראשונה, אשר קמה בשנות ה-30, קברו בתנועה של שנות
ה-50: תנועה אחת, אולם שני עולמות - עולם של הראניקאלזם
ושל מאקסיזם-לניניזם, ועולם שלאחר מלחמת העולם ה-2. - יותר
פחות, יותר ליבראלי.

שניהם ספוגים מסורת חינוכית וחברתית עשירה של התנועה.
האחד הוא ראשון החניכים התוניסיים שעלה לארץ ישראל ולקיבוץ;
השני הוא אחדון החניכים התוניסיים שעלה לישראל ולקיבוץ.
חצי יובל שנים מפריד בין עלייה לעלייה.

ההציפות הקיימת ממחישה את העובדה שיש הרבה משהחף בין
החניכים שהגיעו להגשמה בקיבוץ.

זאת הרציפות ההיסטורית של השומר הצעיר, שמסמלים שני
החברים נציגי קיבוצם הנפגשים בישיבת הוועד הפועל של הקיבוץ
הארצי: יהודה ניר מגן-שמואל וירנחן זרח מקיבוץ חצור. כל
אחד בזמנו חרם תרומה ניכרת לקירמה של התנועה בתוניסיה.

ביבליוגרפיה

ספרים: נתן שדקי: קורות יהודי אפריקה הצפונית. עם עובד
ח.ז. הירשברג: תולדות היהודים באפריקה הצפונית.
2 כרכים. מוסד ביאליק.
ח.ז. הירשברג: מארץ מבוא השמש. המחלקה לנוער והתלוצ.
ההסתדרות הציונית העולמית.
ספר השומר הצעיר. כרך ג'
הערוך: לה רווינו ז'וף

ארכיונים: הארכיון הציוני המרכזי, ירושלים
הארכיון המרכזי של "השומר הצעיר" ע"ש שלמה רכב.
מרתביה
הארכיון במכון צבי לוריא, גבעת חביבה

ביאורים:

הדממי: איש החסות (יהודי או נוצרי)
מגרב: (בעברית, מערב) שם כולל ארצות צפון אפריקה: אלג'יריה,
מרוקו ותוניסיה.

תנאי עומד: (מיוחסים לח' ליף האומאי עומד ה-2, 717-720)

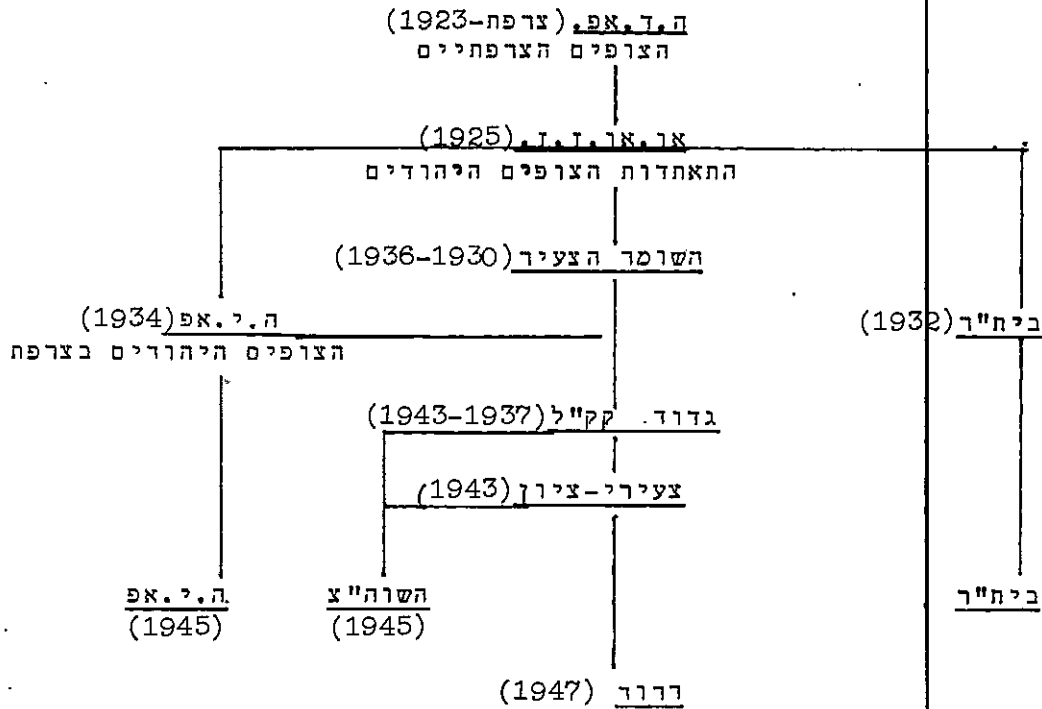
חוקי ההפליה ליהודים ונוצרים (המונוטיסטים הלא
מוסלמים) מספר איסורים, למשל לרכב על הסוס,
לבוש גלימה שחודה, או כובע שחור ועוד למען יראו
מבני בופרים ובני חסות הם.

הקאפיטולאציות: ההסכם בין ארצות קולוניאליות (כמו תוניסיה)
לבין מעצמות אירופיות (כמו צרפת) אשר הבטיח
לאזרחיהן של המעצמות בארץ הקולוניאלית זכויות
יותר אזרחיות ומדיניות, זכות שיפוט ע"י הקונסול.

תוקף יסוד: (9.9.1857) שהבריז הבאי מותמד במעמד מפקדי הצי
הצרפתי:

1. ביטחון לבל הנתינים ללאהבדל דת, לאום או גזע.
הבטחון מחייחם לגופם, רבושם וכבודם.
2. שוויון לפני התוק למוסלמים וללא מוסלמים באחד.
3. שוויון בנוגע למסים, זכות רכישת מקרקעין.
4. ביטול סימני ההפליה במלבושים ועוד.
5. שוויון בנוגע למסים ומכסים.

תנועות הנוער בתוניסיה

1945: תנועת א.נ.א.ו.ז.ו.ז. הוקמה

1946: תנועת תורה ועבודה הוקמה

1948: המשיכו להחקים תנועות: בני עקיבא, גורדוניה, תבונים-דרור, השומר הצעיר, ה.י.א.פ. ו- א.נ.א.ו.ז.ו.ז.

1961: כל התנועות הפסיקו את פעולותיהן לפי צו ממשלתי תוניסאי.

האוכלוסיה בתוניסיה

שנה	ערבים	יהודים
1931	2.160.000	70.000
1946	2.900.000	105.000
1956	3.380.000	57.000
1978	5.000.000	6.000

ת א ר י כ י ם

- 1920: נוסדה הפדרציה הציונית. קודם קימו אגודות: "אגודת ציון", "יושבת ציון" ועוד.
- 1926.12.13: מגיעים שלשה מורים לעברית מא"י: גלילי דובינשטיין, דפנה דרבניקוף ומעייני.
- 1929.2.6: ייסוד תנועת "השומר הצעיר" דשומה תחת השם: "הצופים העכריים בתוניסיה".
- 1930.3.12: הופעה כתב-עת "החלוץ" של "השומר הצעיר".
- 1931: שליח ל"השומר הצעיר" בנימין (בניו) גדינבויס-גן שמואל נמימי זלצמן (אז בלגיה).
- 1932: ראשוני עולים חניכי "השומר הצעיר" - ויקטור סמרה ושרל ביסמוט.
- 1933: השליחים: שמואל שרייבר (דן) ולפעולה קצר ימים סשה קוריץ (מסילות) מגיעים לתוניסיה.
- 1935: שני תכדים נוספים עולים ארצה: יהודה ניר (גן שמואל) יצחק לוזן (קיבוץ דן).
- 1936: הפסקת פעולת התנועה - החלטת ההנהגה הראשית
- 1937: הקמת "גדוד הקרן הקיימת לישראל"
- 1938: נחום ירושלמי, מורה לעברית, מגיע לתוניס
- 1941: הופעה דף לנזער בעתון "לה פטי מטון"
- 1943: ייסוד התנועה "צעירי ציון"
- 1945: יצחק לוזן מגיע כשליח התנועה
- 1946: הקמת מפלגת השומר הצעיר בחידוה לקונגרס הציוני נשף גדול של התנועה בחנוכה
- 1947: יצחק לוזן חוזר לקיבוץ דן.
- 1948: מגיע השליח משה שם טוב (קיבוץ נחשוניס)
- 1949: ישראל (קורט) הרץ מגיע לשליחות קצרה: מארגן קבוצת ההכשרה
- דפאל זורנו (בן אשר) ומשפחתו עולה ארצה וגרעין של "בני עבודה" לקיבוץ דן.
- אזידון באוסלו מחדסק וכו' 29 ילדי חוניס.
- קמו תנועות: הנוער הציוני וגודדזניה
- מגיעים השליחים: אהרון קשה (נחשוניס) ומשה מזרתי
- חנוכה המועדון של מפ"ם (30.3.50)
- מגיע השליח דובי עמידם (היום העוגן)
- ד"ר ג. לומברוזו נציג מפ"ם בקונגרס הציוני ה-23
- דובי עמידם חוזר לקיבוץ
- מגיעים כשליחים: אלי בנילוש ואנדרה בלישה (חניכי התנועה בחוניס)
- מגיע אהוד לומברוזו (כרמיה - חניך התנועה בתוניסיה) בחור שליח.
- 1956: כשליחים מגיעים: יהודה ניר (גן שמואל) ואמנון ברטוב (כרמיה)

- 1957: השליחים חוזרים ארצה. הכרזת הרפובליקה הטוניסאית.
1958: מגיע דב פודר (חצור) השליח האחרון. נשאר בחוניסיה עד חיסול כל תנועות הנוער בפברואר 1962.
1961: ביטול ועד הקהילה היהודית, ביח הדין הרבני, חיסול הרובע היהודי - החארה עם התרוקנותו מתושביו.

5 תקופות, כ"א בח 6 שנים

- 1930 - 1936 - הקמת השומר הצעיר
1937 - 1943 - גדוד קרן הקיימת לישראל
1944 - 1950 - קיום תנועות הציוניות
1950 - 1956 - השומר הצעיר עם שליחיו
1956 - 1962 - חיסול התנועות הציוניות

עשרת הדיברות של השומר

- א. השומר הוא איש אמת ועומד על משמרו.
ב. השומר הוא תלוץ התחייה של עמו, שפתו ומולדתו.
ג. השומר הוא פעיל, איש עבודה ויודע לחיות מיגע בפיו.
ד. השומר הוא מגשים ולוחם לתיי צדק, אחווה וחופש בחברה האנושית.
ה. השומר הוא אחיעזר ואחיסמך.
ו. השומר הוא אח נאמן לעדה השומרית וטר למשמעת מנהליה.
ז. השומר הוא חובב הטבע, מכירו ויודע לחיות בחיקו.
ח. השומר הוא אמיץ, עליז ורענן.
ט. השומר הוא בעל רצון ומשלים אח עצמו הסלמה רוחנית וגדפנית.
י. השומר שהור במחשבותיו, דבריו ומעשיו (אינו מעשן, אינו שותה כהל ושומר על סוהר המיני).

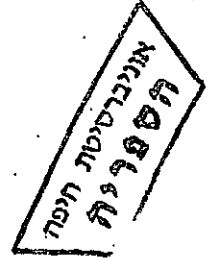
תוכן העניינים

DS

150

L43B4

copy 2

4	הקדמה	-
6	קבוא	-
8	פרק א- הונניסיה-סקירה כללית	-
13	פרק ב- הנוער היהודי	-
14	פרק ג- הנועת השומר הצעיר	-
30	פרק ד- גדוד הקרן הקיימת	-
37	פרק ה- אחרי שחרור הונניסיה	-
43	פרק ו- החוג של יום חמישי	-
58	לסיכום	-
60	מפגש	-
	הצלומים	-
61	כיכליאוגרפיה וכיאורים	-
62	טבלה	-
63	תאריכים	-
65	יום עצמאות ישראל כהונניסיה	-
66	מפגשים בפאסאז	-
67	נספח: מסמכים	-